

ספר בראשית כיתה ב מחצית ב

פרשת וישלח

נקודות והצעות להוראה	תכנים מרכזיים	פרק	נושא
<p>חשוב לקשר עם הפרשה הקודמת: יעקב ברח לחרן מפני עשו כי רצה להורגו, בעקבות הברכות שקיבל מיצחק. בחרן שהה אצל לבן, וכעת חוזר עם משפחתו ומקנהו לארץ. שימוש במפה להצבעה על מסלול השליחים מן הגלעד לארץ אדום "וארבע מאות איש עמו" המחשת היחסים בין מחנה יעקב שהיו מעטים ואנשי משפחה, לבין עשו המלווה בארבע מאות איש לוחמים (על ידי ציור/איור/דמיון) מטרתו של יעקב: פיוס. מטרתו של עשיו: מלחמה.</p> <p>יש להדגיש את השתדלותו של יעקב בדרכים ובתחבולות. יעקב לא סומך על הנס. יחד עם זאת הוא יודע שהצלתו מאת ה', לכן הוא מתפלל. זוהי דרכו של המאמין, המשתדל לפי כוחו ובה בעת סומך על הקב"ה.</p> <p>הילדים ימצאו באילו דרכים מתכוון יעקב לפגישה עם עשיו. לפי הצורך אפשר לכוון לפסוקים: פס' ח'-ט': תחבולה להינצל בשעת מלחמה, פס' י'-י"ג: תפילה. פס' י"ד-כ"ב: דורון- מנחה לעשיו ופיוס בדברים.</p> <p>לימוד הנושא מתקשר לאירועים רבים בתולדות עם ישראל, "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" לפעמים הם פוגעים בנו, אך לעולם לא יצליחו להשמיד אותנו – "והקב"ה מצילנו מידם", כפי שאנו קוראים בהגדה של פסח. הילדים נפגשים בסיפורים אלו מתחילת ילדותם (פורים, פסח ועוד), ולצערנו גם בשנים אלו במלחמות ישראל האחרונות. חיזוק אמונתם בה' המסייע ליעקב לעמוד מול המלאך, תחזק בהם את בטחונם בה' גם בדורנו.</p> <p>אפשר לתת דוגמא: המן הרשע-מצאצאיו של עשיו, ניסה להשמיד את עם ישראל-שהוא מזרע יעקב, אך לא הצליח כי ה' עזר לנו.</p> <p>המלאך – לפי רש"י הוא "שרו של עשיו" - מלאך הממונה על עשיו ועל עמו. המאבק מרמז ליעקב שעמו של עשיו יאבק וילחם בעם ישראל, יזיק לו לפעמים, אך לא יוכל להשמיד את עם ישראל.</p> <p>אפשר להראות ולהשמיע את השיר "ליל מלאך" של נעמי שמר (מופיע בנספחים)</p> <p>משימות לעיון לתלמידים: 1. כיצד מגן יעקב על נשיו וילדיו? ("ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות"-פס' א, "והוא עבר לפניהם"-פס' ג- מראה על אחריותו).</p>	<p>ד-ז: יעקב שולח שליחים לעשיו במטרה לפייס אותו לקראת שובו לארץ. הוא מכבד את עשיו, מודיע לו על בואו, מכנה עצמו "עבד" ואת עשיו "אדון". המלאכים חוזרים ליעקב ומודיעים לו שעשיו יוצא לקראתו-"וְאָרְבֶּעַ מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ".</p> <p>ח'-כ"ב: יעקב מכין את עצמו, את משפחתו ואת רכושו לפגישה עם עשיו – <u>לדורון, לתפילה ולמלחמה</u>: דורון – כי רצונו בפיוס ולא במלחמה. תפילה – כי יודע שהצלתו מאת ה', מלחמה – השתדלות. פס' י'-י"ג- התפילה של יעקב מלמדת על אמונה ועל ענווה. יעקב מזכיר את הבטחת הזרע.</p> <p>כ"ג-ל"ג: המאבק עם המלאך: יעקב עובר את מעבר היבוק, ומעביר את משפחתו, אנשיו ורכושו; כשנותר לבדו, "איש" נאבק עמו, ופוגע בכף ירכו, אך לא מצליח לנצח אותו; ה"איש" הוא מלאך ויעקב נאבק עימו עד עלות השחר.</p> <p>המלאך מבקש מיעקב לשלחו, ויעקב אינו מסכים עד שהמלאך יברך אותו. המלאך מבשר לו כי שמו יוחלף ל"ישראל"- מלשון שררה- "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (התגבר על המלאך ועל לבן, ויתגבר גם על עשיו). המקום נקרא 'פניאל' על שם המפגש עם מלאך. איסור גיד הנשה: חלק בבהמה שבני ישראל נצטוו לא לאכול, כי בחלק זה פגע המלאך ביעקב.</p> <p>פרק ל"ג א'-י"ז: פגישת יעקב ועשו.</p> <p>עשו בא לקראת יעקב למלחמה. יעקב מגן על נשיו וילדיו: הוא מפצל אותם לפי האמהות, והולך לפניהם.</p>	<p>ל"ב- ל"ג</p>	<p>מעבר היבוק והמפגש עם עשו (3)</p>

<p>יעקב משתדל לפייס את עשיו ולמנוע מלחמה: משתחוה שבע פעמים לפני שפוגש אותו. עשיו מתרצה, מחבק ומנשק את יעקב. לשאלת עשיו על הנשים והילדים מזכיר יעקב שם שמים: "הילדים אשר חנן אלקים את עבדך". הנשים והילדים משתחוים לעשיו. עשיו שואל על המתנות ששלח יעקב, ומוותר עליהם, אך יעקב מפציר בעשיו שייקח את המתנות, ועשיו מסכים. עשיו מציע ליעקב ללכת איתו, ויעקב מסרב, בטענה שהילדים והצאן צעירים ואינם יכולים להזדרז. כמו כן יעקב מסרב להצעתו של עשיו להשאיר איתו מאנשיו שילוו את יעקב ומשפחתו. עשיו חוזר למקומו- לשעיר, ויעקב בא לסוכות וחונה שם.</p> <p>י"ח-כ': יעקב מגיע חזרה לארץ ישראל. הוא בא 'שלם' לשכם- ה' הגן עליו, והוא לא נפגע מעשיו. הוא קונה את השדה ליד שכם בכסף רב – ובכך התחלת קיום ברכת הארץ ליעקב. כדי להודות לה' הוא בונה מזבח, וקורא לו בשם ה'.</p>		<p>א"ז: שכם בן חמור, שהיה נשיא שכם, רואה את דינה כשיצאה עם בנות שכם, לוקח אותה בכוח, מענה אותה ושוכב איתה כדרך איש עם אשתו. אח"כ אוהב אותה ורוצה לשאת אותה לאישה. יעקב שומע על כך וממתין לבניו כדי לתכנן את תגובתו. חמור אבי שכם אינו מתנגד למעשי בנו, אלא פונה לבקש את דינה מיעקב. בני יעקב כועסים.</p> <p>ח"י"ז: חמור אבי שכם מבקש את דינה לבנו לאישה, ומציע לבני יעקב להתחתן עם בנות שכם ולתת את בנותיהם לאנשי שכם לנשים, וכן מציע לשבת במקום ולסחור בו. שכם מציע כסף רב ככל שיידרש תמורת דינה. בני יעקב עונים במרמה, שכן שכם לקח את דינה בכוח ועינה אותה. הם אומרים שהתנאי לכך הוא שכל אנשי שכם ימולו.</p>	<p>מעשה דינה (2)</p> <p>ל"ד</p>
<p>2. כיצד לומדים שיעקב מנסה לפייס את עשיו? (א. משתחוה שבע פעמים לפני שנפגש איתו-פס' ג, ב. קורא לעצמו "עבד"- פס' ה, י"ד, ג. הנשים והילדים משתחוים- פס' ו-ז, י. קורא לעשיו "אדון"- פס' ח, י"ג, י"ד, ט"ו, ה. נותן לעשיו מתנות ומפציר בו שייקח- פס' ח-י"א, וכן בפרק הקודם פס' י"ד-כ"ב, י. מדבר בלשון מכבדת: "למצא חן בעיני אדוני"-פס' ח, "אם נא מצאתי חן בעיניך...כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים"-פס' י, "קח נא"-פס' י"א, "יעבור נא"-פס' י"ד, "למה זה מצא חן בעיני אדוני"- פס' ט"ו).</p> <p>3. מדוע מנסה יעקב לפייס את עשיו? (עשיו בא להילחם בו, יעקב רוצה בהשלמה ולא במלחמה)</p> <p>4. היכן מזכיר יעקב שם שמים, ומה מלמד הדבר עליו? ("הילדים אשר חנן אלקים את עבדך"-פס' ה, "כראות פני אלקים"-פס' י, "כי חנני אלקים"-פס' י"א. זה מלמד על אמונתו, ועל הכרת הטוב ותודה לה')</p> <p>5. מדוע מסרב יעקב שעשיו או אנשיו ילוו אותו? (הוא חושש שאהבתו של עשיו זמנית, ויחזור לשנוא אותו ולרצות להרוג אותו. וכן- הוא לא רוצה שיהיו אתו ועם ילדיו אנשים רשעים)</p> <p>ברכת הארץ ניתנה לאברהם, עברה ליצחק (ולא לישמעאל) וממנו ליעקב ולא לעשיו, כפי שלמדנו בפרשת תולדות. יעקב חוזר לארץ לאחר נדודיו, ויודע כי הארץ שלו. בקניית השדה ליד שכם הוא מקיים בפועל את שייכות הארץ אליו. כדאי להזכיר כאן שגם אברהם קנה חלק בארץ – מערת המכפלה והשדה.</p>	<p>שימוש בלשון התורה "וישכב אותה ויענה" מאפשר התייחסות מובנת לתלמידים בהתאם לגילם. יש להבהיר את הרע במעשהו, שעינה את דינה, לקח אותה בכוח, וכן התנהג איתה כאשתו בלי לשאת אותה לאישה.</p> <p>הצעתו של חמור אבי שכם אינה הוגנת, כי שכם כבר לקח את דינה בכוח ללא רשות ועינה אותה. בני יעקב עונים במרמה, כדי לשחרר את דינה שהייתה כמו שבויה אצל שכם. הם משערים שאנשי שכם יסרבו למול, ואז ישחררו את דינה, או שיוכלו לשחרר את דינה בכוח כשהיו כואבים מהמילה. כדאי להנחות ילדים להשוות בין תנאי ההסכם בין בני יעקב לחמור ושכם (פס' ט"ז-י, ט"ז), לבין הדרך שהציגו את התנאים לפני אנשי עירם (פס' כ"א-כ"ג). אפשר לרשום בלוח את שני הצדדים בהסכם: מצד אחד אנשי שכם, חמור נשיאם ושכם בנו, ומצד שני יעקב ובניו. לשאול ילדים: מי קובע? לפי פס' ט-י-ט"ז-בהסכם: (יעקב ובניו קובעים: "בנותיכם תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם": בני יעקב נותנים ולוקחים, וכן בהסכמת בני יעקב: "ונתנו את בנותינו לכם ואת בנותיכם נקח לנו") ואילו לפי פס' כ"א-בשכנוע לאנשי שכם (אנשי שכם קובעים: "את בנותם ניקח לנו לנשים ואת בנותינו ניתן להם": אנשי שכם לוקחים ונותנים) מסקנה: חמור ושכם רימו את אנשי עירם כדי שיסכימו למול.</p>		

<p>יש להדגיש כאן שאנשי שכם היו רשעים, שכם לקח את דינה בכוח, עינה אותה, ואנשי העיר לא מנעו, ואביו שהיה נשיא שכם הסכים למעשהו. הם לא מלו מפני שרצו להיות צדיקים כעם ישראל, אלא מפני שרצו ליהנות מבנותיהם ורכושם.</p> <p>על המילים "ויענו בני יעקב את שכם ואת חמו אביו במרמה". התרגום מתרגם: "בחכמה". אפשר לדון עם התלמידים, לאור המתואר בפרק, מדוע היו צריכים האחים להתחכם? לבתי ספר המשתמשים בחומש עם מפרשים, זו גם הזדמנות להכיר את התרגום המופיע בחומש לצד הפסוקים.</p>	<p>י"ח-כ"ד: שכם רוצה את דינה ולכן מוכן למול את עצמו. הוא ואביו משכנעים את אנשי עירם למול כדי להתחתן עם משפחת יעקב, וליהנות מרכושם. "מקניהם וקניינם וכל בהמתם הלוא לנו הם" (פס' כ"ג) אנשי שכם מסכימים ומלים עצמם.</p> <p>כ"ה-ל"א: כשכל אנשי העיר מלו, ביום השלישי כשהיו חלשים מהמילה נלחמו שמעון ולוי באנשי שכם, על מעשיהם בדינה, שחררו אותה ולקחו את כל הרכוש. יעקב חושש מתגובת יושבי הארץ, שמא יילחמו נגדו, ושמעון ולוי מסבירים שעשו זאת למען אחותם, כי ביזו אותה.</p>	
<p>הפרק מזמן הרבה קישורים עם פרקים קודמים בפרשה ובפרשת ויצא. כדאי לדפדף עם הילדים. קישור עם תחילת פרשת ויצא (פרק כ"ח): לשאול את הילדים מדוע דווקא לבית א-ל? הילדים יזכרו ששם נגלה ה' ליעקב כשברח מעשיו, כפי שנאמר בפס' א' ובפס' ז'.</p> <p>הילדים ימצאו את מטרת הליכתם לבית א-ל (להודות לה' ששמר עליו בדרכו, פס' ג': ואעשה שם מזבח לא-ל העונה אותי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי")</p> <p>"חתת אלקים על הערים" פס' ה'- הוא תשובה לחשש אמיתי של יעקב בפרק הקודם. היכן? (פרק ל"ד פס' ל: "...ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי")</p> <p>להרחבה: ע"פ המדרש באותה עת נתבשר יעקב על מות אמו רבקה. ניתן להזכיר את תכונותיה ומעשיה הטובים של רבקה.</p> <p>הילדים ימצאו רמזים בפסוקים לאירועים קודמים. (1) פס' ט': "עוד" – אחרי שנראה אליו כשברח מעשיו- פרק כ"ח פס' י"ג-ט"ו. 2. פס' י': "ויקרא את שמו ישראל" – לאחר שהמלאך כבר סיפר לו על החלפת שמו לישראל, כעת ה' קורא לו כך – פרק ל"ב פס' כ"ט. 3. פס' י"א: "פרה ורבה גוי וקהל גויים יהיה ממך" – לאחר שנולדו 11 שבטים, אם כן הכוונה לבנימין, אפרים ומנשה. - פרק כ"ט פס' ל"א- פרק ל פס' כ"ד. 4. פס' י"ב: "ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה"- הבטחת הארץ לאברהם וליצחק עוברת ליעקב- לאברהם: פרק י"ב פס' ז' ועוד, ליצחק: פרק כ"ו פס' ג. 5. פס' י"ד- ט"ו: "ויצב יעקב מצבה... ויקרא יעקב את שם המקום... א-ל בית א-ל"- בכך מקיים את נדרו: פרק כ"ח פס' כ"ב.</p> <p>כבר בפסוקים אלו מתקיימת ברכת ה' ליעקב מפס' י"א: "פרה ורבה".</p> <p>כדאי לצרף את שמו של בנימין ל"עץ משפחתי".</p> <p>להרחבה: להזכיר את מעשיה הטובים ותכונותיה הטובות של רחל.</p>	<p>א'ז-ז': יעקב מצטווה לעלות לבית א-ל, ולבנות שם מזבח. יעקב מכין את אנשיו: מבקש מהם להיטהר, אוסף מהם את כל כלי עבודה זרה שהיו בידם מאנשי שכם ומטמין אותם תחת האלה, ומסביר להם את מטרת הליכתם: להודות לה' ששמר עליו. ה' מכניס פחד בלב הערים שבדרכם, ולא נלחמים נגדם למרות המלחמה בשכם. יעקב מגיע לבית א-ל ובונה מזבח כפי ציווי ה'.</p> <p>ח'- מות דבורה מינקת רבקה, שהייתה צדיקה. "אלון בכות" על שם הבכי.</p> <p>ט"ט-ו': ה' מתגלה ליעקב ומברך אותו: א. קורא את שמו ישראל, מלשון שררה וחשיבות, ב. מברך אותו בריבוי, בעוד שבטים (בנימין, מנשה ואפרים) ומלכים שייצאו ממנו. ג. ברכת הארץ שניתנה לאברהם ויצחק. יעקב מקים מצבה וקורא למקום "בית א-ל" – ובכך מקיים את נדרו שנדר כשברח מעשיו.</p> <p>ט"ז-כ"א: יעקב עוזב את בית א-ל בדרכו לקרית ארבע-שם גר אביו יצחק. בדרך רחל כורעת ללדת, המיילדת מבשרת לה שיוולדת בן והיא קוראת לו "בן אוני" – בן צערי, כי הצטערה בלידה, ויעקב קורא</p>	<p>תשלום הנדר בבית-אל; מות רחל ולידת בנימין (2)</p> <p>ל"ה</p>

<p>להכיר לילדים תמונת קבר רחל, שכנראה הוא המקום שבו נקברה. אפשר להרחיב ולספר על תפילות בקבר רחל היום, או כיצד ממשיכה רחל ומתפללת על בניה.</p> <p>לחזור ל"עץ המשפחתי" של יצחק ורבקה, בבדיקה מתוך הפסוקים.</p> <p>להרחבה: לעשות חזרה וסיכום על דמותו של יצחק באמצעות מקורות, מקומות, מעשים, (או חידות של חפצים/מקומות/פרטים/מספרים המזכירים אירועים שונים), בשלב שני לאסוף מתוך המקורות הנ"ל את מידותיו ותכונותיו הטובות של יצחק, אבי האומה.</p>	<p>לו בנימין. רחל מתה בלידה, ויעקב קובר אותה בדרך ומציב מצבה על קבורתה.</p> <p>כ"ב-כ"ו: כשמתה רחל שם יעקב את מיטתו באוהל בלהה שפחתה. ראובן כאב את עלבון אמו לאה, והעביר את מיטתו לאוהל לאה.</p> <p>לאחר שנולד בנימין הושלמה משפחתו של יעקב.</p> <p>כ"ז-כ"ט: יעקב מגיע לאביו בחברון. יצחק מת ונקבר ע"י בניו עשיו ויעקב.</p>		
<p>ניתן לספור בכמה פרקים מסופר על יעקב ותולדותיו מאז שבורח מעשיו (כ"ח-נ פרט לפרקנו, 22 פרקים) לעומת הפרקים שמסופר על עשיו ותולדותיו (פרק אחד). מלמד על הבדל בחשיבות.</p> <p>הילדים ייזכרו בציווי של אברהם לעבדו לא לקחת ליצחק אישה מבנות כנען (פרק כ"ד פס' ג'), ובציווי דומה של יצחק ליעקב (פרק כ"ח פס' א'), וכן באכזבתם של יצחק ורבקה מנשות עשיו בגלל רשעותם (פרק כ"ו פס' ל"ה)</p> <p>כדאי להדגיש שעשיו עוזב את הארץ מרצונו, ובכך מתממשת ברכת הארץ שניתנה ליעקב ולא לעשיו.</p> <p>אפשר להתייחס למקום – הר שעיר, ולהראות במפה את ארץ אדום, הסמוכה לארץ ישראל (מלבד המפה, ניתן לתאר מיקום בצורה נוספת שילדים יכולים להבין: "כשנסועים לאילת.. ההרים הגבוהים בצידו השני של הגבול").</p> <p>עשיו זכה לארץ ולאנשים בזכות היותו ממשפחת יצחק .</p>	<p>הלימוד בפרק זה כללי בלבד, ולא פסוק בפסוק.</p> <p>הפרק עוסק בתולדות עשיו, ובפרק אחד נסקרות שנים רבות. לעומת תולדות יעקב, שהכתוב מרחיב עליו, בגלל חשיבותו.</p> <p>נקודות שניתן להזכיר:</p> <p>א'- ה': "עשיו לקח את נשיו מבנות כנען"-הרשעיות, ובניו נולדו שם.</p> <p>ו'-ח': עשיו עוזב את ארץ כנען מפני יעקב, בגלל רכושם הרב, ועובר להר שעיר.</p> <p>ט'-י"ד: תולדות עשיו בהר שעיר. – משפחתו של עשיו מתרחבת בהר שעיר, ולא בארץ ישראל.</p> <p>ט"ו-י"ט: אלופי עשיו. האלופים הם מלכים, עשיו זוכה לכם כי הוא בנו של יצחק.</p> <p>כ'-ל': לפני שעשיו ובניו הגיע להר שעיר ישבו שם שרים של עם אחר – אלופי החרי.</p> <p>בפסוקים ל"א-מ"ג: מופיעות רשימת מלכי אדום ואלופי עשיו.</p>	<p>ל"ו</p>	<p>תולדות עשיו</p>

פרשת וישב

נושא	פרק	תכנים מרכזיים	נקודות והצעות להוראה
חלומות יוסף ומכירת יוסף (3)	ל"ז	<p>הקדמה: יעקב ומשפחתו הגיעו לארץ, וכאן מפורט מה ארע במשפחתם.</p> <p>א'ד': יעקב עם משפחתו הגיעו לחברון – אל יצחק אביו. יוסף מקורב לבני השפחות, אך אחיו מזלזלים בהם (רש"י). יוסף אינו יכול לשאת זאת ומספר לאביו.</p> <p>יעקב אוהב את יוסף מכל בניו "כִּי בֶן-זֶקֶנִים הוּא לוֹ", שנולד הצעיר מאחיו בחרן (וכן בנו מאשתו האהובה –רחל, שנפטרה בלידת בנימין). הוא עושה לו כתונת פסים שמראה על אהבתו המיוחדת. האחים חוששים שיעקב יבחר רק ביוסף שימשיך אותו, ושונאים את יוסף על כך.</p> <p>ה'י"א: חלומות יוסף: בחלומות רומז ה' ליוסף מה שיקרה בעתיד. החלום הראשון: כל האחים מאלמים אלומות בשדה, אלומתו של יוסף עומדת וכל האלומות סביבה משתחוות לה. יוסף מספר לאחיו את החלום, (יתכן ומבין שיהיה אחראי לפרנסתם של האחים). האחים מפרשים זאת כהתנשאות-גאווה, ושונאים אותו על כך.</p> <p>החלום השני: שמש, ירח ואחד עשר כוכבים משתחוים ליוסף. יוסף מספר לאביו ואחיו, אביו גוער בו כדי לא להרבות את שנאת האחים עליו, אך שומר בליבו את הדבר ("ממתין ומצפה מתי יבוא" – רש"י).</p> <p>י"ב-י"ז: יוסף מחפש את אחיו בשליחות אביו: האחים רועים את הצאן בשכם, יעקב שולח אותו אליהם. תגובת יוסף: "הנני" – מוכן ומזדרז לשליחות הקשה. בשכם מחפש אותם ("תועה בשדה"), והאיש שפוגש מכוון אותו לדותן, שם מוצא אותם.</p>	<p>לקשר את הנלמד למהלך הכללי בפרשה הקודמת: יעקב ברח לחרן מפני עשיו אחיו, שם הקים את משפחתו. עם חזרתו לארץ נולד בנימין- בנו הצעיר. אך עדיין הקשיים לא הסתיימו, זאת נראה בפרשה.(רש"י בעקבות חז"ל: "ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף").</p> <p>אפשר להזכיר את שובו של יעקב לחברון מפרק ל"ה פס' כ"ז.</p> <p>להדגיש את תכונתו של יוסף שדאג לבני השפחות, שנחשבו פחותים.</p> <p>אפשר להסביר על רקע הידוע מחומש בראשית: משני בניו של אברהם רק יצחק ממשיך דרכו, וישמעאל לא היה ראוי, ומשני בניו של יצחק רק יעקב ממשיך דרכו ואילו עשיו לא ראוי. האחים חששו שמכל בניו של יעקב יבחר רק יוסף, והם לא ימשיכו את ברכת אברהם.</p> <p>חשוב להדגיש את משמעות החלומות: א. ה' "מגלה" ברמזים את העתיד. ב. יוסף יהיה המנהיג. ג. יוסף יהיה אחראי לפרנס את אחיו.</p> <p>נלמד מדברי התורה לחיינו: הנהגה פירושה אחריות, כפי שהבין יוסף, ולא "כבוד" והתנשאות, כפי שחששו האחים.</p> <p>משימה לתלמידים: לצייר את החלומות – לתת ביטוי לכמה שיותר פרטים מהכתוב; לתת לתלמידים דף עם 11 דמויות הילדים יעטרו את יוסף ב"כתנת פסים", באופן; שתבליט את ההבדל בינו לבין אחיו.</p> <p>נקודות להדגשה: א. קושי השליחות: האחים שונאים את יוסף, שכם רחוקה מחברון, יש בדרך סכנות. ב. הנכונות והמאמץ של יוסף לבצע את השליחות למרות הקושי: 1. עניית "הנני" שמעידה על קבלת השליחות וזריזות לבצע (אפשר גם להיזכר באברהם האומר "הנני!" בראשית כב, א), 2. הליכתו עד שכם הרחוקה, והוא גם "תועה בשדה" מה שמעיד על חיפוש. 3. נכונות להמשיך רחוק יותר עד דותן כדי למצוא אותם, למרות שלא נצטווה מאביו. ג. הסיבות שגרמו ליוסף להתאמץ בשליחות: 1. כיבוד הורים. 2. דאגה לאחיו כפי שהוא עצמו מעיד: "את אחי אנכי מבקש", ואולי גם רצון לפיוס והשלמה עם האחים.</p>

<p>חשוב להדגיש עד כמה קשה השנאה והקנאה, שהאחים הצדיקים באים לידי מחשבה להרוג את אחיהם. זאת למרות שהסיבה לשנאה היא שהם חוששים שרק יוסף יבחר להמשיך את דרכו של יעקב, וחושבים שיוסף מתנשא ומתגאה.</p> <p>האחים גם בכעסם אינם שלמים עם ההצעה להרוג את יוסף. ראובן רצה להשיבו לאביו, יהודה הציג למכור לישמעאלים, ומסביר: "כי אחינו בשרנו הוא".</p> <p>כוונתו של ראובן: להציל את יוסף ולהשיבו לאביו. הילדים ימצאו את ההוכחה בפסוקים קודמים בפרק (פס' כ"א-כ"ב).</p> <p>אפשר לשרטט או להראות במפה את המקומות ונתיבי ההליכה בפרק, כמו כן ניתן לתת מפה עם שמות מקומות והתלמידים ישייכו מה קרה בכל מקום, מתוך מאגר נתון.</p> <p>כסיכום ניתן לבקש מהילדים לערוך רשימה של הדמויות בפרק, ומה כל אחד עשה, או להכין לתלמידים דף עם דמויות בפרק והם ישייכו לכל דמות את המתאים לה, מתוך מאגר של פעולות, חפצים, ציטוטים שהמורה יכין.</p> <p>אפשר להמחז את המכירה של יוסף דרך דמויות של ישמעאלים המוכרים אותו מצרימה. המורה יחדד את הקושי העצום, את המעמד הנחות, ואת הסכנה העצומה של להיות עבד במצרים.</p> <p>בהמשך לסיכום, כדאי להדגיש את מקומו של מי שאולי לא הוזכר, אך מוביל הכל מאחורי הקלעים: הקב"ה מזמין ליוסף את האיש שמדריך אותו לדותן, משגיח על יוסף בבור שלא יינזק, מכוון את אורחת הישמעאלים לעבור במקום באותה שעה, ודואג שיוסף יימכר לפוטיפר. העיון בכך חשוב להמשך הבנת הפרשיות, כפי שאומר יוסף: "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים" (פרק מ"ה פס' ח')</p>	<p>י"ח-כ"ד: האחים משליכים את יוסף לבור: כשיוסף מתקרב, האחים זוכרים את חלומותיו, ומתכננים להרוג אותו. ראובן הוא הבכור, ולוקח אחריות על יוסף. הוא רוצה להציל אותו, ולכן מציע להשליך אותו לבור ולא להרוג אותו. האחים מפשיטים מעל יוסף את הכותונת ומשליכים אותו לבור.</p> <p>כ"ה-כ"ח: מכירת יוסף: האחים יושבים לאכול ורואים אורחת ישמעאלים. יהודה רוצה למנוע את מותו של יוסף במעשיהם ומציע למכור אותו. יוסף נמכר לישמעאלים ומובא למצרים.</p> <p>כ"ט-ל"ה: ההודעה ליעקב: ראובן לא היה עם אחיו במכירה. הוא חוזר לבור להוציא את יוסף ורואה שיוסף איננו. האחים טובלים את הכותונת של יוסף בדם השעיר, וכך מטעים את יעקב, שחושב שיוסף נטרף. יעקב מתאבל על בנו האהוב ולא מוכן להתנחם.</p> <p>ל"ו: יוסף מובא למצרים ונמכר לפוטיפר שר הטבחים.</p>	
<p>מעשה יהודה ותמר דורש שיקול דעת בהסבר לתלמידים. הצענו בעמודה הימנית את הדברים בצורה סדורה על פי המתואר בפסוקים. המורה יבחר עד כמה הלימוד יהיה בקריאה סדורה של הפסוקים, או בסיפור כללי/תיווך של חלקים, או מושגים קשים.</p> <p><u>רקע למצבים משפחתיים המתוארים בפסוקים:</u> ייבום - אין צורך להרחיב בנושא הייבום, אל להסביר שבעבר היה נהוג כי האח שנשאר נושא את אלמנת אחיו (את המילה אלמנה צריך להסביר, יש להיות רגישים).</p> <p>כמו כן, באותם ימים לא היו מתחננים באותה צורה כמו היום (הכנות מרובות לטקס חתונה; טקס קידושין, חתונה עם אשה אחת בלבד שעמה עושים הסכם על הכסף ועל החובות ביניהם (כתובה), ופעם, לפני מתן תורה, הדברים היו שונים, ואדם גם יכול היה להיות עם אשה לזמן. יהודה היה אלמן והמעשה היה אפשרי לו.</p> <p>"וירד יהודה" - מדוע עבר יהודה לעדולם? רש"י פירש: "וירד יהודה מאת אחיו - שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו: אתה אמרת למכרו. אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך!"</p>	<p>א' - י"א: יהודה עוזב את משפחתו ועובר למקום שנקרא "עדולם", שם הוא מתחתן עם בת שוע. נולדים להם שלושה ילדים: ער אונן ושלה.</p> <p>יהודה מחתן את ער עם תמר, אך ער מת כי היה "רע בעיני ה'" - מעשיו היו רעים; יהודה נותן מחתן את תמר עם אונן, האח שנשאר (אונן ואיבם של תמר); אך אונן לא רצה שיהיו להם ילדים שימשיכו את המשפחה, ולכן גם הוא מת; יהודה מודיע לתמר שהיא יכולה לחזור אל בית הוריה על מנת שיעבור הזמן ושלה יגדל עבודה.</p> <p>י"ב-כ: עבר זמן רב, ובת שוע מתה; בימים אלו גדל גם שלה אך תמר ראתה כי יהודה איננו לוקח אותה לאשה עבורו;</p> <p>יהודה עולה לגזוז את צאנו; תמר רוצה להזכיר לו את חובתו, לכן היא מתכסית לגמרי בבגד ("ותתעלף - כסתה פניה שלא יכיר בה, רש"י)</p>	

מעשה יהודה ותמר (1-2)	ל"ח	<p>והולכת אל צומת דרכים ("פתח עיניים") בתקווה שישים לב אליה; יהודה אינו מזהה אותה וחושב אותה לזונה (אישה שאינה מתחנתת עם איש אחד כמנהג הנשים הנשואות, אלא נמצאת בכל פעם עם גבר אחר) ומבקש להיות איתה; תמר מוכנה בתנאי שיתן לה גדי עיזים בתמורה, ומכיוון שאין ליהודה בנמצא גדי עיזים (הוא רחוק מביתו) הוא משאיר לה "ערבון": "חותמת" (טבעת עם חותמת שלו) "פתיל" (בגד) ו"מטה" (מקל).</p> <p>כ"א – כ"ו: יהודה מקיים את חובתו ושולח לאשה גדי עיזים, אך היא כבר נעלמה והשליח אינו מוצא אותה; השליח שואל אנשים רבים אודותיה אך איש מאנשי המקום אינו מכירה.</p> <p>כעבור שלושה חודשים נודע כי תמר בהריון; יהודה לא מבין כיוון שהייתה שמורה ומיועדת לשלה וכיצד העיזה לשכב/להתנהג כאשה נשואה עם אדם אחר?!</p> <p>יהודה (המשמש שר ושופט בעיר) פוסק את דינה של תמר - לפי דיני המקום ומנהגי הימים ההם - לשריפה; כאשר תמר מוצאת לשריפה היא שלחה ליהודה את העירבון שבידה "הַכֶּר נָא לְמִי הַחֲתָמַת וְהַפְתִּילִים וְהַמֶּטֶה הָאֵלֶּה" (פס' כה), ומזכירה לו שהיא רצתה להיות מיועדת לשלה, אך הוא מנע זאת ממנה.</p> <p>יהודה מכיר בטעותו ומבין שתמר נהגה בדין "וַיִּכַּר יְהוָה וַיֹּאמֶר: צְדָקָה מִמֶּנִּי!" כי על כן לא נתתיה לשלה בני"!" (פס' כו) הוא מודה בטעותו בפני כולם, בענווה גדולה.</p> <p>כ"ז – ל: לידת פרץ וזרח: מהריון זה ילדה תמר ליהודה את פרץ וזרח; הסבר שמות הבנים – "פרץ" – שפרץ לאחר שכבר נקשר חוט השני- שאמור לסמן את הבן הראשון - על ידו של אחיו, "זרח" – על שם חוט השני שצבעו בוהק (רש"י)</p>
<p>לאור פירושו של רש"י ניתן לשוחח עם הכיתה הן על האחריות שבהנהגה ובהשפעה על הסובבים לטוב, והן על ההשפעה הרבה של האשמה, שבגללה יורד יהודה להתגורר במקום זר.</p> <p>גז הצאן: היה אירוע חגיגי ורב רושם בימי קדם. הוא התקיים אחת לשנה ואנשים היו נאספים ממקומות שונים אל מקום אחד מרכזי, לכן יהודה עלה "תמנתה" ולכן תמר יכלה לשמוע ולדעת על בואו. אפשר לבקש מהתלמידים להיזכר מי עוד הלך לגוז צאנו (לבן, בפרק לא פסוק יט).</p> <p>"חתמך ופתילך ומטך אשר בידך" הפריטים "חותמת", "מטה" ו"פתיל" – חפצים אישיים "של פעם" שעמם הוא נע ממקום למקום, כדאי להמחיש או להראות בתמונה. התלמידים יכולים לזכור את שלושת פריטי העירבון, על פי הצורה המיוחדת של השייכות: חותם + שלך = חותמך פתיל+שלך = פתילך, וגם לתרגל את השימוש בלשון שייכות על חפצים אחרים.</p> <p>גדולתה של תמר: כדי לעמוד על גדולתה של תמר במעשה זה אפשר להיעזר בגמרא במסכת כתובות (זו):</p> <p>הגמרא מספרת: בשכנותו של מר עוקבא גר עני אחד. מר עוקבא היה רגיל לזרוק לו כל יום ארבעה זוזים בחור המנעול. יום אחד אמר אותו עני: אלך ואראה מי עושה לי טובה זו.</p> <p>באותו היום התאחר מר עוקבא בבית המדרש, באה אשתו לקראתו, ונתנו יחדיו את הצדקה לעני. כיון שהרגישו בביתו של העני כי מטים את הדלת, יצא העני לראות מי הם הנותנים.</p> <p>ברחו מפניו מר עוקבא ואשתו על מנת להסתתר מהעני. על מנת להסתתר, נכנסו לתנור (חדר שבו בערה מקודם אש) שעדיין היה לוהט. ראתה אשתו של מר עוקבא שרגליו נשרפות מחמת החום. אמרה לו: הנח רגליך על רגליי, שאני איני נכווית. חלשה דעתו של מר עוקבא (הצטער, שאיננו כה צדיק). אמרה אשתו: אני מצויה בתוך ביתי, וכשאני נותנת צדקה לעניים - מזונות מוכנים אני נותנת ולא כסף, על כן העניים נהנים יותר מן הצדקה.</p> <p>שואלת הגמרא: מדוע עשו כן והסתתרו בתנור חם ולוהט?! ומשיבה: מפני הדרכתו של רבי שמעון בר יוחאי שלימד: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים". ומנין למד זאת רבי שמעון בר יוחאי? מתמרא! שאף על פי שיכלה להציל עצמה מהאש, על ידי שתפרסם את גנותו של יהודה, לא עשתה כך, וכדברי רש"י: "לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא אמרה: "לאיש אשר אלה לו", אם יודה מעצמו יודה, ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו". מתמר צריך ללמוד עד כמה צריך להימנע מלפגוע באחר.</p> <p>גדולתו של יהודה: יהודה עשה מעשה שרבים היו נמנעים מלעשות - לחשוף את המעשה שעשה עם תמר, ומעלות רבות ניתן ללמוד מכך – לאדם בכלל ולמנהיג בפרט: מיהודה אנו למדים את הענווה, את מעלת האמת, את והגבורה שבהכרה בטעות, ואת היכולת להודות בה. אפשר להראות לתלמידים את הקשר לשמו של יהודה: יהודה – הודה, וכן לומר את דברי רבותינו ז"ל שהפליגו בשבח תכונה זו:</p>		

<p>"מפני מה זכה יהודה למלכות? מפני שהודה במעשה תמר" מלך וגיבור איננו דווקא בעל כח, אלא מי שמפגין אחריות, ומקבל את האמת אף אם נאמרת לו על ידי אחרים והגם שאינה נוחה לו.</p> <p>"והנה תאומים בבטנה" - אפשר להשוות עם התלמידים את המילה "תאומים" בפרקנו (פס' כז) למילה "תומים" (בלידת יעקב ועשיו, פרק כה פסוק כד). הילדים ימצאו את ההבדל, והמורה יסביר על פי פירוש רש"י: המילה "תאומים" היא מילה שלמה, ואילו "תומים" – חסרה, וזה רומז על אופי הלידה. אצל רבקה – נולד אחד צדיק ואחד רשע, ואילו לתמר וליהודה נולדו שני בנים צדיקים.</p>		
<p>הילדים יקראו את פס' ל"ו בפרק ל"ז ויבינו שפרק ל"ט הוא המשך הסיפור לפי פס' א'. הילדים ימצאו בפסוקים ביטויים המראים את הצלחתו של יוסף. ("ויהי איש מצליח" – פס' ב', "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" – פס' ג', "וימצא יוסף חן בעיניו...ויפקידהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו" – פס' ד', "ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף, - פס' ו') ; אפשר להמחיש את הצלחו של יוסף בעיני הסובבים אותו</p> <p>ניתן לשאול כיצד יוסף הצליח כל כך? (א. בגלל נאמנותו ב. ה' מסייע בידו) ; הילדים יכולים להעלות רעיונות ל"איש מצליח", מה קרה בבית פוטיפר כשיוסף הופקד על דברים.</p> <p>הילדים יספרו כמה פעמים מופיע שם ה' בפסוקים אלו, ויסבירו מה מלמד הדבר? (שה' מסייע ליוסף, ובעזרתו הצליח בבית פוטיפר.)</p> <p>לשון התורה "לשכב" היא לשון נקייה אך מדויקת, ולכן נשתמש בה.</p> <p>כדאי להדגיש שיוסף נמצא במקום של רשעים, פוטיפר סומך עליו ולא יחשוד בו, ולמרות זאת נמנע מהחטא. לכן הוא נקרא "יוסף הצדיק". כמו כן מזכיר יוסף שם שמייים: "וחטאתי לאלוקים" – פס' ט'.</p> <p>ניתן לבקש מהילדים להסביר מתוך פסוקים ח'ט' מדוע יוסף מסרב לאשת פוטיפר. (מתוך נאמנות לאמון שנתן בו פוטיפר, וכן – "וחטאתי לאלוקים") המידות הנלמדות על יוסף: נאמנות, צדיקות.</p> <p>השלכתו של יוסף אל בית הסהר לאחר שהיה מופקד באופן מוחלט על ביתו של שר חשוב, היא נפילה "מאיגרא רמא לבריא עמיקתא". הילדים יכולים להציע תחושות או מחשבות שיכולים להיות לאדם במעבר כזה (עצבות, יאוש). המורה יראה כי יוסף ממשיך לפעול, מאמין בה', וה' כל הזמן נמצא איתו. אפשר לחזור שוב לרגע ההשלכה לבית הסהר ולעשות סבב נוסף של משפטים, הפעם – "משפטים של יוסף" המבטאים אמונה ובטחון גם בשעות הקשות ביותר.</p> <p>הפסוקים החותמים את הפרק דומים בלשונם ובמסרים המובעים בהם לפסוקים הראשונים: הצלחתו של יוסף, השגחת ה' שמסייעת לו בשביו. אפשר גם כאן לכוון את הילדים באותן שאלות ששאלנו בתחילת הפרק:</p> <p>למצוא ביטויים המראים את הצלחתו של יוסף ("ויתן חינו בעיני שר בית הסהר" פס' כ"א, "ויתן שר בית הסהר ביד יוסף את כל האסירים" ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה" – פס' כ"ב, "אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו", "ואשר הוא עושה ה' מצליח" – פס' כ"ג)</p>	<p>א'-ו': יוסף בבית פוטיפר: פוטיפר קונה את יוסף לעבד. ה' מסייע ליוסף ומצליח את מעשיו, ואדונו רואה זאת, לכן ממנה אותו על כל ביתו. ה' מברך את בית פוטיפר בזכות יוסף.</p> <p>ז'-כ': יוסף הצדיק בורח מהחטא: אשת פוטיפר מבקשת מיוסף לשכב איתה. יוסף מסרב כי זה חטא כי אישה צריכה להיות נאמנה לבעלה. ביום שכל בני הבית הלכו, ניסתה אשת פוטיפר לפתות את יוסף לחטא, ותפשה בבגדו. יוסף נמלט מהחטא, ולכן עזב בידה את הבגד וברח החוצה. היא ניצלה זאת ושיקרה לאנשי ביתה שחזרו ואחר כך לבעלה, שיוסף רצה לשכב איתה וכשצעקה עזב בגדו אצלה וברח. פוטיפר כועס ומעניש את יוסף ושם אותו בבית הסוהר.</p> <p>כ"א-כ"ג: יוסף בבית הסוהר: ה' מסייע ליוסף גם בבית הסוהר, ושר בית הסוהר מפקיד אותו על כל האסירים, וסומך עליו בכל.</p> <p>פרק מ' פס' א'-ד': שר המשקים ושר האופים חוטאים למלך מצרים, והוא שם אותם בבית הסוהר. יוסף מופקד עליהם ומשרת אותם.</p> <p>ה'י-י"ט: חלומות שר המשקים ושר האופים: בלילה אחד חולמים שניהם חלום. יוסף שם לב בבקר שהם עצובים ושואל אותם על כך.</p>	<p>יוסף כעבד במצרים (5)</p> <p>ל"ט-מ'</p>

<p>כיצד הצליח יוסף? הוכיחו זאת (ה' מסייע בידו – "ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד", "ויתן חינו" – פס' כ"א, "באשר ה' איתו", "ואשר הוא עושה ה' מצליח" – פס' כ"ג)</p> <p>אחר לימוד הפסוקים ניתן לבקש מהילדים לתת כותרת לפרק מ, כדי שיסכמו את הרעיון המרכזי.</p> <p>הכתוב מספר על שר המשקים ועל שר האופים בבקר שלאחר החלום כי "הינם זעפים" ויוסף אשר שם לב לכך שואל: "מדוע פניכם רעים היום"? ניתן לבקש מן התלמידים להמחזיז את פניהם של השרים, המורה ידגיש כי יוסף יודע לשים לב לשינוי המראה בפניהם ומתוך כך מתעניין במה הם טרודים</p> <p>להמחיש לתלמידים באמצעות תמונה את ההתפתחות של הגפן בחלום של שר המשקים: "וּבְגֹפֶן שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים; וְהוּא כְּפָרְחַת עֲלֵתָה נֹצֵה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלֵתִיהָ עֲנָבִים".</p> <p>בחלום שר האופים – "וּבַסֶּל הָעֲלִיּוֹן מָכַל מֵאֲכָל פְּרָעָה מַעֲשֶׂה אֶפֶה" הילדים יכולים "לנחש" אלו מאכלים היו שם..</p> <p>אפשר לבקש מהילדים לצייר את שני החלומות.</p> <p>רש"י לפסוק ה מביא את מדרש רבותינו במדרש: "כל אחד חלם חלום שניהם - שחלם את חלומי ופתרון חברו, וזו שנאמר (פס' טז) וירא שר האופים כי טוב פתרו" כמו כן גם כאן ניתן לספור כמה פעמים מופיע שם ה' בפסוקים, ומה מלמד הדבר.</p> <p>הפרק מחזק ומרחיב רעיונות מרכזיים שנלמדו בפרקים הקודמים, וכן מבסס את היכרותנו עם תכונותיו של יוסף. במהלך הלימוד נזכיר ונרחיב רעיונות מרכזיים ותכונות אלו, לפי הפרוט הבא:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הצלחת יוסף מאת ה'. ניתן לשאול את הילדים כיצד פסוקים אלו מהווים המשך לפרק הקודם? בנוסף לסדר הזמנים, נזכיר את הצלחתו של יוסף גם במצב של עבדות, ומציאת חן בעיני רואיו. כפי שהצליח בבית פוטיפר ומצא חן בעיניו, כך גם בבית הסוהר מצא חן בעיני שר בית הסוהר, עד שמינו אותו לאחראי על האסירים. שוב ראוי להזכיר שהצלחתו מאת ה'. ה' מסייע ליוסף גם כאן: הוא מצליח בידו לפתור נכון את החלומות, כפי שאכן מתקיים. 2. מתכונותיו של יוסף: נאמנות ואחריות, ולכן נאמר: "וישרת אותם", וכן "ויבא אליהם יוסף בבקר" – מתפקידו לדאוג להם. בפרקים הקודמים ראינו את אחריותו של יוסף ונאמנותו לפוטיפר, וכן את המאמץ לעמוד במשימת מציאת האחים שנשלח ע"י אביו. 3. מתכונותיו של יוסף: מתעניין בזולת ורוצה בטובתם. משום כך שם לב שהשרים "זועפים" ומנסה לסייע להם. בפרקים הקודמים ראינו שהוא רוצה בטובת בני השפחות, וכן מתעניין באחיו והולך לחפש אותם: "את אחי אנכי מבקש" 	<p>הוא מציע להם לספר את החלום, בהדגשה שהקב"ה הוא הפותר חלומות.</p> <p>חלום שר המשקים: גפן בעלת שלושה שריגים, אשר פורחת במהירות, אח"כ מעלה ניצני פרי, והאשכולות מבשילים. שר המשקים סוחט מהענבים לכוס פרעה שבידו ונותן את הכוס לפרעה. הפתרון שנותן יוסף: בעוד שלושה ימים ישוב שר המשקים לתפקידו והוא ייתן את הכוס לפרעה.</p> <p>יוסף מבקש ממנו להזכיר אותו לטובה לפני פרעה כדי לצאת מהמאסר.</p> <p>חלום שר האופים: שלושה סלי נצרים קלועים על ראשו, בסל העליון מאכלי המלך, והעוף אוכל אותם מעל ראשו.</p> <p>הפתרון שנותן יוסף: בעוד שלושה ימים יתלה פרעה את שר האופים, והעוף יאכל את בשרו.</p> <p>כ"ג: קיום הפתרון: שלושה ימים לאחר מכן היה יום הולדת לפרעה, הוא זכר את שר המשקים ושר האופים, ועשה להם כפי שפתר יוסף: החזיר את שר המשקים לתפקידו, ותלה את שר האופים. שר המשקים שכח את יוסף, ולא הזכירו לפני פרעה.</p>
--	---

<p>4. שם שמיים שגור על פיו: "הלא לאלוקים פתרונים" (פס' ח') בהקשר לכך כדאי לשאול את הילדים היכן בפרק הקודם מזכיר את שם ה' ("וחטאתי לאלוקים" פס' ט')</p>			
--	--	--	--

פרשת מקץ

נושא	פרק	תכנים מרכזיים	נקודות והצעות להוראה
יוסף פותר את חלומות פרעה ומתמנה למשנה למלך (3)	מ"א	<p>הקדמה: קישור עם סוף הפרשה הקודמת: ראינו שה' פועל ומגלגל את המאורעות "מאחורי הקלעים". לכן שר האופים ושר המשקים חלמו את חלומותיהם, ויוסף פתר אותם. מה נגרם כתוצאה מכך? זאת נראה בפרשת מקץ.</p> <p>א"ז: חלומות פרעה: שנתיים לאחר ששר המשקים ושר האופים חלמו את חלומותיהם חולם פרעה חלום כפול: הפרות רעות המראה שאוכלות את הפרות הבריאות, והשיבולים השדופות שבוולעות את השיבולים המלאות.</p> <p>ח"י-ד: פרעה מחפש פתרון, וקורא ליוסף לפתור את החלומות: פרעה אינו שקט "ותפעם רוחו" (פס' ח'). הוא מחפש פתרון לחלומות. הוא פונה לחרטומים – חכמי מצרים, אך אינו מרוצה מפתרונותיהם. שר המשקים נזכר ביוסף, ומספר לפרעה כיצד פתר יוסף את החלומות שלו ושל שר האופים פרעה שולח לקרא ליוסף.</p> <p>ט"ו-ל"ב: יוסף פותר את החלומות: פרעה מספר ליוסף ששמע שהוא פותר חלומות. יוסף עונה: "בלעדי, אלוקים יענה את שלום פרעה" – מראה על ענוה ויראת שמים.</p> <p>פרעה מספר ליוסף את החלומות. יוסף פותר אותם: שבע הפרות והשיבולים הטובות הן שבע שנות שבע, ושבע הפרות והשיבולים הרעות הן שבע שנות רעב שיבואו אחריהם.</p>	<p>ניתן ללמד הקדמה זו מתוך התייחסות למילים הראשונות: "מקץ שנתיים ימים" – שנתיים אחרי מה? ניתן לבקש מהילדים לספר מה עושות הדמויות בשנתיים אלו? (יוסף – עבד בבית האסורים ומופקד על כל האסירים, פרעה מלך, לא יודע על יוסף, שר המשקים – חזר לתפקידו ושכח את יוסף – מראה על כפיות טובה, שר האופים - נהרג.)</p> <p>בחלום פרעה הוא "עֹמֵד עַל-הַיָּאֵר". זהו המפגש הראשון של התלמידים עם היאור. רש"י עומד כאן על חשיבותו של היאור, הוא הנילוס, למצרים. אפשר להראות במפה את הנילוס, הנהר הארוך בעולם, העובר לאורך מצרים. פרעה עומד במקום שהוא מקור לביטחון ולשפע עבור המצרים.</p> <p>גם כאן ניתן לבקש מהילדים לצייר את החלומות.</p> <p>שאלות לדין: 1. מדוע חשוב לפרעה לפתור את החלומות? (כי הוא מרגיש שיש להם משמעות לעתיד, כי החלום חזר פעמיים, כי הוא מלך, ומבין שמשמעות חלומותיו נוגעים לכל הממלכה). 2. כיצד רואים את כפיות הטובה של שר המשקים? (הוא שכח את יוסף שנתיים, הוא מזלזל ביוסף ומוריד מערכו: "נער, עברי, עבד" (פס' י"ב ורש"י שם))</p> <p>3. כיצד רואים את השגחת ה' והובלתו את המאורעות? (בפרק הקודם פתר יוסף את החלומות של שר המשקים ושר האופים. זה הביא את שר המשקים לספר על כך לפרעה, ולהמליץ לשאול את יוסף. מתוך כך יוצא יוסף מהבור והופך משנה למלך.)</p> <p>שאלה: איזו תכונה לומדים מתשובתו של יוסף (פס' ט"ז)?</p> <p>ניתן לבקש מהילדים למצוא ביטויים מקבילים בשני החלומות ובפתרון. אפשר לארגן בטבלה בעלת שלוש עמודות: החלום הראשון, החלום השני, והפתרון. (שבע פרות בריאות בשר ויפות תואר - שבע שיבולים מלאות וטובות – שבע שנים שבע גדול בכל ארץ מצרים, / שבע פרות דלות ורעות תואר מאוד – שבע שיבולים צנומות דקות שדופות קדים – שבע שני רעב / "ולא נודע כי באו אל קרבינה ומראיהן רע כאשר בתחילה" – "ונשכח כל השבע ארץ מצרים... ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב..")</p> <p>אפשר לבקש מהתלמידים להמחיש נקודות בפרשה, כגון - עצות החרטומים אל מול אי שביעות רצונו של פרעה, או את מינוי יוסף למשנה למלך וכדו' נקודות לעיון ולהעמקה:</p>

<p>1. התלמידים יחפשו ביטויים דומים בין הצעת יוסף (ובפרט פס' ל"ג) לבין מינויו של יוסף (פסוקים ל"ט-מ"א) - יוסף הציע לפרעה לבחור "איש חכם ונבון". פרעה בחר ביוסף ומסביר זאת במילים דומות: "אין נבון וחכם כמוך". יוסף הציע: "וישיתוהו על ארץ מצרים", ופרעה מינה אותו: "ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים"</p> <p>2. למדנו שיוסף מזכיר שם שמים. האם מצליח להשפיע על פרעה בכך? (פרעה מבין שה' עוזר ליוסף, לכן מזכיר זאת פעמיים: "הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו", "אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת".</p> <p>3. ניתן לבקש מהילדים למנות את סימני המלכות שנותן פרעה ליוסף.</p> <p>4. הילדים ישוו בין מצבו של יוסף לפני חלום פרעה (עבד, בבית הסוהר, ללא חופש) לבין מצבו לאחר החלום (משנה למלך, אחראי על כל מצרים, מרכבה, בגדי מלכות). בהקשר לכך יבינו מי גרם לשינוי גדול זה? ה' מנהל את המאורעות, וגרם לכך שיוסף משנה למלך.</p> <p>יוסף מכיר בכך שה' הוא שסייע בידו לעלות ולהצליח. הוכיחו מהפסוקים. (בשמות הבנים. "כי נשני אלוקים", "כי הפרני אלקים") על איזו מידה זה מוכיח? (הכרת הטוב)</p> <p>ניתן לשאול את הילדים האם הצליחה תכניתו של יוסף? הוכיחו. ("ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם", "ויפתח יוסף... וישבור למצרים" "וכל הארץ באו מצרימה לשבור")</p>	<p>ל"ג-ל"ו: הצעת יוסף לפרעה: יוסף מציע שפרעה ימנה "איש נבון וחכם" שיחלק את ארץ מצרים בשנות השבע ויאסוף אוכל לאוצרות המלך שיישאר לשנות הרעב</p> <p>ל"ז-מ"ה: יוסף מתמנה למשנה למלך: פרעה מרוצה מהפתרון של יוסף, וכן מהצעתו להתכונן לשנות הרעב, וממנה אותו למשנה "רק הכסא אגדל ממך". סימני המלכות הניתנים ליוסף: 1. נתינת הטבעת 2. מלבושים ותכשיטים 3. מרכבת המשנה 4 "ויקראו לפניו אברך" 5. קריאה בשם "צפנת פענח" 6. נתינת אסנת בת פוטיפרע לאישה.</p> <p>פס' מ"ו-נ"ב: יוסף ממלא את התפקיד: יוסף עובר בכל מצרים, מחלק את הארץ ואוסף אוכל רב למחסנים בערים; ליוסף נולדים שני בנים מנשה ואפרים – ופירוש שמותם.</p> <p>פס' נ"ג-נ"ז: תחילת הרעב: בהתאם לחלום לאחר שבע שנות שבע התחיל הרעב, ומאחר שיוסף אסף אוכל היתה אפשרות לכלכל את מצרים ברעב.</p>	
<p>קישור עם הפרק הקודם: בכל הארצות באזור רעב, במצרים – יש אוכל בזכות יוסף. התוצאה: כולם באים למצרים לקנות אוכל.</p> <p>המילה "שבר" מופיעה בהטיה בסוף הפרק הקודם: "וישבור" "לשבור", ומשמעותה: קנייה ומכירה של אוכל. המילה קשה בעיקר מפני שבלשון ימינו משמעותה שונה. הילדים ימצאו מילים מאותו שורש, ויבינו לפי ההקשר.</p> <p>כדאי לעמוד על הביטוי "רדו" ביחס ליציאה מהארץ, ובהקשר לכך: עליה לארץ. יש להסביר לילדים שלא מדובר על גובה קרקע שונה, אלא על דרגה וחשיבות, ועד היום משתמשים בביטויים "לעלות" ו"לרדת" לארץ ישראל וממנה, וכן אברם <u>יבד</u> מצרימה (יב', י) ואחר כך <u>עלה</u> הנגבה (פרק יג', א).</p> <p>בפסוקים אלו נקודות מבט שונות של יוסף לעומת אחיו, שנובעות ממידע שונה הקיים בידם. כדי להבין זאת ניתן לשחק מעין "משחק תפקידים": בזמן הפגישה בין יוסף לאחיו – מה יודע יוסף ומה אינו יודע? מה יודעים האחים ומה אינם יודעים? (יוסף יודע שנמכר לעבד, ועלה לגדולה והוא משנה למלך. הוא גם יודע שאחיו באו למצרים לקנות אוכל, וכי אינם מרגלים. הוא אינו יודע שאביו חושב שהוא נטרף, הוא אינו יודע שאחיו מתחרטים על מכירתו ורוצים להשיבו – (רש"י כותב על הביטוי "אחי יוסף - ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחווה").</p>	<p>א"ה: הירידה למצרים: מכיוון שהרעב חזק, כפי שראינו בסוף הפרק הקודם, שולח יעקב את בניו לקנות אוכל במצרים. הם יורדים למצרים – עשרה, בלי יוסף שנמכר ונמצא כבר במצרים, ובלי בנימין, כי אביו פחד עליו.</p> <p>ו"י-י"ז: פגישת יוסף ואחיו. האחים מגיעים אל יוסף ומשתחווים לו. הוא מכיר אותם, אך הם אינם מכירים אותו, שכן הוא נראה כשליט מצרי. הוא נזכר בחלומות שחלם שהם משתחווים לו, ורואה שחלומותיו מתגשמים. הוא אינו מזדהה, כי רוצה לראות האם אחיו מתחרטים על מכירתו, והאם מתייחסים כאחים לבנימין. יוסף מאשים אותם שהם מרגלים, והם מכחישים ואומרים שבאו לקנות אוכל. הם מספרים ליוסף על משפחתם. יוסף מציע שישלחו אחד</p>	<p>ירידת האחים למצרים וחזרתם אל יעקב (4)</p>

<p>האחים יודעים שיוסף נמכר לעבד לרדת למצרים, שהם רוצים למצוא את יוסף ולהשיבו, שהם אינם מרגלים, ושאינו חושב שיוסף נטרף. הם אינם יודעים שיוסף עלה לגדולה ונתמנה משנה למלך, ואינם יודעים שהוא המדבר איתם. כמו כן הם אינם יודעים שהוא מבין את שפתם. וכן אינם יודעים שהוא מכיר אותם ויודע שאינם מרגלים.) על בסיס הבנה זו ניתן להציג את השיחה ביניהם.</p> <p>נקודות נוספות שכדאי להדגיש בפסוקים:</p> <p>לפסוק ז: מדוע יוסף מתנכר לאחיו? (הוא אינו בטוח אם הם מתחרטים על מכירתו, ועלולים להזיק לו או לבנימין.)</p> <p>לפסוק ט: מה מחלומות יוסף התקיים במעמד זה? (האחים משתחווים לו)</p> <p>לפסוק י"ג: מיהו "הקטון" (בנימין) ומיהו "האחד"? (יוסף)</p> <p>לפסוק ט"ו: "ויבחנו דברים" – מה אומר שיבחן (אם הם מרגלים) ומה באמת רוצה לבחון? (אם הם מאוחדים)</p> <p>ועוד לפסוק ט"ו: יוסף נשבע "חי פרעה" מדוע? (כי הוא יודע שהאחים אינם מרגלים. רש"י: כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה. וכן – שהאחים לא יחשדו שהוא יוסף)</p> <p>נקודות מרכזיות להדגשה בפסוקים אלו:</p> <p>לפס' י"ח: מדוע אומר יוסף: "את האלוקים אני ירא"? (הוא רוצה להרגיע את האחים.)</p> <p>לפס' כ': מדוע מבקש להביא את בנימין? (הוא רוצה לראות איך יתייחסו לבנימין, ולהיות בטוח שאינם שונאים אותו כפי ששנאו את יוסף. מטרתו לאחד בין האחים)</p> <p>לפס' כ"א: חזרה בתשובה. ניתן לבקש מהילדים לתת כותרת במילה או שתיים לפסוק כ"א (חזרה בתשובה/חרטה/אשמים אנחנו) או לשאול: מה מלמד פסוק כ"א על האחים? יש להדגיש שהאחים מצטערים על מכירת יוסף, ורוצים להשיבו.</p> <p>לפס' כ"ג: כיצד לא התביישו לדבר על כך לפני יוסף? (הם לא ידעו שיוסף מבין את שפתם)</p> <p>לפס' כ"ד-כ"ה: מה לומדים מהפסוקים על יוסף? (הוא רוצה בטובת אחיו. בוכה כי רואה שהם מתחרטים, לוקח את שמעון, אבל אחרי שהלכו הוא דואג לו, לכן כתוב: "לעיניהם", שרק לעיניהם אסר אותו, הוא דואג לאחים לאוכל, להחזיר את כספם, וצידה לדרך).</p> <p>יש להדגיש שהאחים לא יודעים שיוסף נתן הוראה להחזיר לאחים את כספם.</p> <p>ניתן לשאול: הוכיחו שהאחים מבינים שהכסף הנמצא אינו במקרה הגיע אליהם?</p> <p>ניתן להרחיב: מדוע דואג יעקב במיוחד לבנימין? (כי רק יוסף ובנימין בני רחל שהייתה אשתו האהובה. לאחר שיוסף "מת" לפי הידיעה של יעקב, נותר רק בנימין.)</p>	<p>מהם להביא את בנימין והשאר יאסרו. הוא שם אותם במאסר שלושה ימים.</p> <p>י"ח-כ"ה: יוסף שולח את אחיו: לאחר שלושה ימים מפיס יוסף את אחיו, ומציע להם להשאיר במאסר רק אחד מהם, והם יעלו לביתם עם האוכל ויחזרו עם בנימין. האחים מבינים שהצרה באה עליהם בגלל חטא מכירת יוסף, ומתחרטים: "אבל אשמים אנחנו" (פס' כ"א). יוסף מתרגש מדבריהם ובוכה בלי שהאחים יראו אותו, ואז חוזר אליהם ואוסר את שמעון. יוסף שולח אותם עם אוכל, צידה לדרך, וכספם שקנו בו אוכל.</p> <p>כ"ו-כ"ח: בדרך: האחים יוצאים בדרכם לארץ (בלי שמעון), ובדרך מגלה אחד מהם את כספו באמתחתו. הדבר גורם לאחים לפחד, כי הם מבינים שה' מכוון זאת, וחוששים שיסתבכו בצרה.</p> <p>כ"ט-ל"ח: פגישת האחים עם יעקב: האחים מגיעים ליעקב ומספרים לו את קורותיהם. בכך מסבירים ליעקב את היעדרות שמעון, וכן את הצורך לשלוח את בנימין.</p> <p>כשהם מריקים את שקיהם הם מוצאים את כספם. גם הפעם גורם הדבר לפחד: "ויראו". הם חוששים שיתנכלו להם על כך.</p>	
---	---	--

	<p>יעקב אינו מוכן לשלוח את בנימין, ומזכיר להם את היעדרות יוסף ושמעון. ראובן מנסה לשכנע אותו בלקיחת אחריות, כפי שדואג לבניו, אך יעקב מסרב כי חושש לבנימין.</p>	
<p>לקשר עם הפרק הקודם: מיד כשחזרו ממצרים ללא שמעון, ניסה ראובן לשכנע את יעקב לשלוח את בנימין איתם למצרים, ולא הצליח. בינתיים עובר זמן, והאוכל ממצרים הולך ואוזל.</p> <p>יש להסביר את המושג: ערבות. ניתן להסביר בדוגמא: ילד שואל מחברו אופניים לטיול. אם אביו ערב לו, פירושו שאם האופניים יאבדו או יהרסו אביו ישלם תמורתם. גם כאן: יהודה ערב על בנימין, פירושו: שהוא אחראי להחזיר את בנימין, ואם יקרה לו משהו, החטא יהיה על יהודה.</p> <p>מדוע דוקא יהודה ערב לבנימין? (יהודה הגיבור שבאחים והמנהיג שבהם ואביו סומך עליו, וכן – הוא הציע למכור את יוסף, והוא מתחרט על כך ורוצה לתקן את החטא, לכן מוכן להיות ערב על אחיו.)</p> <p>לסיכום נשאל: כיצד הצליח יהודה לשכנע את אביו לשלוח את בנימין? (א. הרעב כבד והאוכל נגמר, ויש סכנה שכולם ימותו אם לא ילכו, ב. יהודה ערב לבנימין.)</p> <p>הילדים ימצאו בפסוקים: מה מציע יעקב כדי למנוע את הסכנה? (1. לקחת מנחה לאיש. 2. לקחת כסף משנה לקניית האוכל, 3. לקחת את הכסף שהושם באמתחתם – "אולי משגה הוא" 4. לקחת את בנימין.)</p> <p>מה עוד עושה יעקב כדי למנוע סכנה? (מתפלל – פס' י"ד)</p> <p>התלמידים יזכרו באירוע אחר שיעקב התכונן באופן דומה לסכנה. (בפגישה עם עשיו – השתדלות מעשית בדורון ומלחמה, וכן בתפילה) ניתן לפתוח להשוואה בפרק ל"ב.</p> <p>הערה למורה: אמנם בנימין היה אהוב וצעיר האחים, אך היה אב לעשרה ילדים בירידתו למצרים. רש"י בפרק מג, פסוק ל"ד"ה "כי נכמרו רחמיו" מביא מדרש מרגש שבנימין מספר ליוסף על ילדיו ועל הסיבות לקריאת שמותיהם, כולם בהקשר ליוסף אחיו.</p> <p>האיש בבית יוסף לפי חז"ל הוא מנשה בנו.</p> <p>כדאי להזכיר שלמרות ששמעון נאסר, היה זה רק "לעיניהם", וודאי לא עונה, ויוסף דאג לו.</p> <p>שאלות לעיון:</p> <p>"וישתחו לו ארצה" (פס' כ"ו) – איזה חלום מתקיים כאן במלואו? מה היה חסר בקיום החלום בפעם הראשונה שבאו למצרים? (11 אחים משתחוים כאן ליוסף, כמו בחלום האלומות. בפעם הראשונה שירדו למצרים השתחוו ליוסף 10 אחים, כי בנימין לא היה איתם.)</p>	<p>א'י'י': יהודה משכנע את יעקב לשלוח את בנימין. יהודה ממתין עד שנגמר האוכל, כי מבין שיעקב לא יסכים לשלוח את בנימין כל זמן שיש לו ברירה. כשהאוכל נגמר ויעקב מבקש לרדת שוב למצרים לקנות אוכל, אומר יהודה שלא יוכלו לרדת בלי בנימין. לשאלת יעקב מדוע סיפרו על בנימין, הם עונים שנשאלו על משפחתם ולא ידעו שיתבקשו להביא את בנימין. יהודה משכנע את יעקב שאם לא ילכו ימותו כולם, והוא לוקח אחריות על בנימין וערב לו.</p> <p>י"א-י"ד': יעקב שולח את בניו למצרים. יעקב השתכנע שאין ברירה, ועושה השתדלות רבה למנוע נזק: הוא אומר לבניו לקחת לאיש מנחה מזמרת הארץ, לקחת כסף רב יותר, ולהוסיף את הכסף שהושב להם, ולקחת את בנימין. בנוסף לכך הוא מתפלל שכולם יחזרו בשלום.</p> <p>ט"ו-כ"ה': האחים מובאים לבית יוסף. האחים יורדים למצרים עם בנימין, ומגיעים לביתו של יוסף. יוסף רואה אותם ואיתם בנימין, ומצווה להכין להם ארוחה. האיש המשרת אותו מביא את האחים לבית, והם חוששים כי הובאו לשם בגלל הכסף שהושב באמתחתם, וכי הם יושמו במאסר. הם מדברים עם המשרת ומסבירים שמצאו את הכסף באמתחתם והשיבו אותו איתם. בו מרגיע אותם באומרם שקיבל את כספם, והם קיבלו מאלוקיהם מטמון. הוא מוציא אליהם את שמעון והם מתארגנים ומכינים את המנחה שהביאו.</p>	<p>מ"ג- מ"ד</p> <p>ירידת האחים בשנית למצרים ומעשה הגביע (4)</p>

<p>כ"ו-ל"ד: פגישת האחים כולל יוסף ובנימין. האחים מביאים את המנחה ליוסף ומשתחווים לו. יוסף דואג לאביו ושואל בשלומם. יוסף מתרגש מאוד לראות את בנימין, מרוב אהבתו אותו, מברך אותו ובוכה. הוא עדיין לא רוצה לגלות מי הוא, כדי לבדוק היטב את יחס האחים לבנימין, לכן הוא נכנס לחדר כשבוכה. לאחר מכן הם אוכלים ושותים, יוסף מושיב אותם כסדר לידתם, והם תמהים על כך. יוסף נותן לבנימין חמש מנות, כדי לבדוק אם האחים יקנאו בו.</p> <p>פרק מ"ד א'-י"ז: מעשה הגביע. יוסף מצווה את האיש הממונה בביתו לשים את הגביע באמתחת בנימין. לאחר שיצאו ציווה אותו לרדוף אחריהם ולהאשים אותם בגנבת הגביע. האחים בטוחים שאף אחד מהם לא גנב את הגביע, ומוכיחים זאת בכך שהחזירו ליוסף את הכסף שמצאו באמתחתם. מתוך ביטחונם שאין ביניהם מי שגנב, הם אומרים שמי שיימצא הגביע ימות וכולם יהיו עבדים. השליח של יוסף עונה שרק מי שיימצא הגביע יהיה עבד, והשאר ישתחררו. הוא מחפש את הגביע באמתחותיהם, מתחיל בגדול כדי שלא יחשדו שהייתה כאן תחבולה. הגביע נמצא באמתחת בנימין, האחים אינם מאשימים אותו ואינם עוזבים אותו, אלא קורעים בגדיהם כצער, וחוזרים כולם ליוסף. כשיוסף מוכיח אותם הם אומרים לו שה' העניש אותם על חטאם, ומוכנים להיות עבדים. יוסף רוצה עדיין לבדוק את נאמנותם לבנימין ולכן מסרב להצעתם, ורוצה לקחת לעבד רק את בנימין.</p>	<p>יוסף רוצה לאחד את המשפחה. היכן רואים שיוסף דואג למשפחתו? (הוא שואל בשלום אביו, הוא מברך את בנימין ושמח לראותו, עד כדי כך שלא יכול להתאפק מלבכות, הוא מגיש לכל אחיו ארוחה, הוא נותן לבנימין חמש מנות כדי לראות איך האחים מתייחסים אליו.)</p> <p>שאלות לעיון ולהעמקה:</p> <p>מהי מטרתו של יוסף במבחן שעשה לאחים? (למרות שבאו כל האחים, והתנהגו בכבוד זה לזה, חושש יוסף שבשעת מבחן יכעסו על בנימין ויעזבו אותו. הוא רוצה להיות בטוח שאחיו חזרו בתשובה שלמה, ולא יפקירו את בנימין שהיה אחיו ובנה של רחל.)</p> <p>מה יכלו האחים לחשוב ולעשות כשנמצא הגביע באמתחת בנימין? (הם יכלו לכעוס על בנימין שבגללו יש צרה נוספת, לחשוש בו שהוא גנב את הגביע, ולעזוב אותו להיות עבד כעונש על ה"גנבה".)</p> <p>מה חשבו ומה עשו האחים? מה זה מוכיח? (האחים בטוחים שבנימין לא גנב ואינם חושדים בו. ההוכחה מפס' ט"ז: "האלוקים מצא את עוון עבדיך" – הם מבינים שהצרה באה כעונש על מכירת יוסף. האחים אחראים על בנימין, וחוזרים אתו העירה. הם מוכנים להיות כולם עבדים. הם לא כועסים על בנימין על כך. זה מוכיח שהם חזרו בתשובה על מכירת יוסף.)</p> <p>מדוע דווקא יהודה מדבר ליוסף? (הוא ערב לבנימין ואינו יכול לחזור בלעדיו, אבל כל האחים מצטרפים אליו)</p> <p>בסיכום הפרשה כדאי לבקש מהתלמידים להיזכר בשלבים בחזרה בתשובה של האחים על מכירת יוסף, ולמצוא פסוקים מתאימים: (פרק מ"ב פס' ג': "וירדו אחי יוסף" – כשירדו למצרים מתכוונים לחפש את יוסף ולפדות אותו. פרק מ"ב פס' כ"א: "אבל אשמים אנחנו" – האחים מבינים שהצרה באה בגלל מכירת יוסף ומאשימים את עצמם. פרק מ"ב פס' כ"ח: "מה זאת עשה אלוקים לנו" – הם מבינים שהצרה מאת ה'. פרק מ"ב פס' ל"ז: "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך" – ראובן רוצה לקחת אחריות על בנימין כמו על בניו. פרק מ"ג פס' ט': "אנכי אערבנו מידי תבקשנו" – יהודה לוקח אחריות על בנימין וערב לו. פרק מ"ג פס' ל"ד: "ותרב משאת בנימין ממשאות כולם חמש ידות" – בנימין קיבל חמש מנות והאחים לא קנאו בו. פרק מ"ד פס' י"ג: "ויקרעו שמלותם... וישבו העירה" – האחים כולם מוכנים לקבל את העונש ולא לעזוב את בנימין. פרק מ"ד פס' ט"ז: "האלוקים מצא את עוון עבדיך" – הם אינם חושדים בבנימין, אלא מבינים שנענשים על מכירת יוסף.)</p>
---	---

פרשת ויגש

נושא	פרק	תכנים מרכזיים	נקודות והצעות להוראה
------	-----	---------------	----------------------

<p>נאום יהודה (1)</p>	<p>מ"ד</p>	<p>הקדמה: קישור עם סוף הפרשה הקודמת: במעשה הגביע רוצה יוסף לבדוק את התייחסות האחים לבנימין, ולהיות בטוח שהם לא מוכנים "לוותר" על בנימין כפי שעשו ליוסף. רק כך יוכל לאחד שוב את כל האחים.</p> <p>י"ח-ל"ד: נאום יהודה: יהודה מתייחס בכבוד רב ליוסף, אך אומר את טענותיו בברור ובפרוט. הוא מזכיר את בקשתו של יוסף להביא את בנימין, ואת הבטחתו שישמור עליו ("ואשימה עיני עליו"). הוא מספר על שיחתם עם יעקב ובקשתם לשלוח את בנימין, ואת הסיבה לסירובו: הוא היחיד שנשאר מאמו, שכן אחיו איננו. הוא מספר ליוסף שאביו ימות אם בנימין לא יחזור, והוא- יהודה ערב אותו.. לבסוף מציע יהודה להיות עבד במקום בנימין ולשחרר את בנימין לביתו.</p>
<p>יוסף מתגלה לאחיו</p>	<p>מ"ה</p>	<p>א' ט"ו: יוסף מתוודע אל אחיו ומזמין את יעקב לבוא למצרים: כשיוסף שומע את נאומו של יהודה הוא לא יכול עוד להמתין כי מחכה זמן רב לרגע שיתאחד עם אחיו- "וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו". הוא לא רוצה שאחיו יתביישו, לכן מוציא את כל האנשים מהחדר. הוא בוכה, ואומר להם שהוא יוסף. האחים נבהלים, כי לא שיערו שמושל מצרים הוא יוסף, שנמכר לעבד. יוסף יודע שאחיו התחרטו על מכירתו, ולא ירעו לו או לבנימין. יוסף מפיץ אותם ואומר להם שה' הוביל את המאורעות כך שיגיע למצרים ויציל את המשפחה ברעב. הוא אומר להם למהר להודיע ליעקב על מעמדו במצרים, ולהביאו למצרים כדי לדאוג לפרנסו. לאחר מכן בוכה עם בנימין, נושק לכל אחיו ובוכה גם איתם.</p>
<p>מדוע דווקא יהודה ניגש לדבר עם יוסף? הוכיחו מהכתוב. (כי הוא ערב לבנימין. פס' ל"ב: "כי עבדך ערב את הנער")</p> <p>כיצד ובאילו טיעונים מנסה יהודה לשכנע את יוסף שישחרר את בנימין? 1. יוסף ביקש להביא את בנימין והבטיח לשמור עליו: פס' כ"א – "ותאמר אל עבדך הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו", 2. הטיעון המרכזי: אביו יכול למות מצער, יהודה אל ההגינות והרחמנות של יוסף: פס' ל"א – "והיה כראותו כי אין הנער ומת" וכו' 3. יהודה ערב לבנימין: פס' ל"ב – "כי עבדך ערב את הנער", "ועתה ישב נא עבדך תחת הנער".</p> <p>ניתן לבקש מהילדים למצוא ביטויים המלמדים על הנימוס והכבוד בדבריו של יהודה.</p> <p>כיצד רואים שיהודה חזר בתשובה שלמה על מכירת יוסף? (הוא לא מוותר על בנימין, מעז לדבר לפני המלך כדי להשיגו, ואף מוכן להיות עבד כל חייו כדי לשחרר את בנימין)</p> <p>בכיתות שנותר זמן ניתן לבקש מהילדים למצוא פרטים הנמצאים בסיפורו של יהודה בפרקים לפני כן בעת התרחשותם.</p> <p>הערה: בפרק יש עבר לפני עבר: סיפורי יוסף קרו בעבר, ובפרקנו מספר יהודה על מה שארע זמן מה לפני כן. מכיוון שסדר הזמנים קשה לילדים בגיל זה, ניתן להיעזר במיומנות הסידור ברצף, כאשר בסוף הרצף נכתוב: 'יהודה מספר ליוסף את מה שקרה' וכדומה.</p> <p>כמו כן ניתן לבקש מהילדים להמחזי את הוויכוח, וכך יבינו שיהודה מספר דברים שהתרחשו קודם לכן.</p>	<p>נקודות לדיון:</p> <p>מדוע לא יכול יוסף להתאפק? (הוא מרחם על האחים, הוא רואה שחזרו בתשובה, הוא רוצה לאחד את המשפחה)</p> <p>כיצד מפיץ יוסף את אחיו? (הוא סולח להם על המכירה - פס' ה: "אל תעצבו...כי מכרתם אותי הנה", הוא מסביר שהדבר היה לתועלת – פס' ה': "כי למחיה שלחני אלקים לפניכם", הוא מכריז שהיה זה מאת ה' – פס' ח': "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים", הוא מנשק לכל אחיו – פס' ט"ו: "וינשק לכל אחיו". כמו כן הוא מדבר איתם בלשונם (לפי רש"י: "כי פי המדבר אליכם" - בלשון הקודש)</p> <p>יוסף מדגיש שה' הוביל את המאורעות. ניתן לבקש מהילדים להיזכר בנקודות בסיפור יוסף, שדברים קרו כאילו במקרה, אך ה' הוביל אותם. (האיש שפגש יוסף כשחיפש את אחיו, אורחת הישמעאלים שעברה ליד הבור ששמו את יוסף, המאסר של יוסף למרות שלא חטא, חלומות שר המשקים ושר האופים, חלומות פרעה, ועוד).</p>	

<p>ומזמין את יעקב לרדת למצרים</p> <p>(2)</p>	<p>ט"ז-כ': פרעה שומע שאחיו של יוסף באו, ומזמין את יעקב ומשפחתו לבוא למצרים. פרעה מבטיח להם את טוב ארץ מצרים.</p> <p>כ"א-כ"ד: יוסף שולח את אחיו. הוא מצייד אותם בעגלות ובצידה לדרך, נותן לכולם מתנות ובמיוחד לבנימין, וכן מזון לאביו. הוא מבקש מהם שלא יתווכחו ויריבו בדרך על מכירתו.</p> <p>כ"ה-כ"ח: האחים מבשרים ליעקב שיוסף חי ומושל במצרים. יעקב תחילה לא מאמין להם, אך כשרואה את העגלות ששלח יוסף הוא מתמלא שמחה, ומוכן לרדת למצרים לראותו.</p>	
<p>כאן כדאי להבליט את מידותיו הנעלות של יוסף: למרות ששנאו אותו ומכרו אותו לעבד, ולמרות שהיה משנה למלך וביכולתו לעשות להם כרצונו, הוא אינו נוקם בהם או שונא אותם, וכל מטרתו לאחד את המשפחה.</p> <p>כדאי לתאר עם הילדים, ולתת להם להמחז, את השינוי הגדול שחל בבית יעקב עם הבשורה: יעקב התאבל כל השנים על יוסף ולא רצה להתנחם, האחים הצטערו על המכירה והשתתפו בצער אביהם, ובחזרתם ליעקב כבר שבו האחים בתשובה שלמה על חטאם, ויוסף מחל להם וכשהתבשר יעקב שיוסף חי שמח מאוד והאבל הסתיים.</p> <p>לסיום הפרק כדאי למצוא כיצד דואג יוסף למשפחתו? (1. הוא לא רוצה שאחיו יתביישו ולכן קורא: "הוציאו כל איש מעליו" – פס' א', 2. הוא שואל לשלום אביו ברגע שמתוודע לאחים – פס' ג: "אני יוסף העוד אבי חי", 3. הוא מפיס את האחים וסולח להם על מכירתו, 4. הוא מזמין את יעקב עם כל צאצאיו ורכושו לבוא למצרים כדי לדאוג לפרנסתם בשנות הרעב – פס' י"א: "וכלכלתי אותך שם", 5. הוא נותן להם עגלות וצידה לדרך – פס' כ"א: "ויתן להם יוסף עגלות... ויתן להם צידה לדרך", 6. הוא נותן להם מתנות, ובמיוחד לבנימין – פס' כ"ב: "לכולם נתן לאיש חליפות שמלות, ולבנימין נתן שלוש מאות כסף וחמש חליפות שמלות", 7. הוא שלח לאביו מתנות ומזון – פס' כ"ג: "ולאביו שלח... עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון לאביו לדרך", 8. הוא דואג שאחיו לא יריבו בדרך על מכירתו – פס' כ"ד: "ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך".</p> <p>סיכום: אפשר להדביק על הלוח ציורים הממחישים "תחנות" שונות מסיפור מכירתו של יוסף, ולמקם אותם על הלוח, עם התלמידים, בגבהים שונים המציינים עליה וירידה, כך ייווצר גרף של עליות ומורדות בסיפור המעשה. לאחר מכן ניתן לבקש מהילדים לשרטט את הגרף דרך העיניים של יוסף הרואה בכל מעשה ה', ולדון בתשובותיהם.</p>		
<p>קישור לפרק הקודם: ראינו: "ותחי רוח יעקב אביהם" (פס' כ"ז). מה עושה יעקב כדי לבטא שמחה זו? (הוא מודה לה' בהקרבת קרבנות – פס' א').</p> <p>התלמידים ימצאו בפסוקים הוכחה שיעקב גם פחד למרות שמחתו. (פס' ג': "אל תירא" – סימן שירא). התלמידים ינסו לשער ממה ירא יעקב. (מתוך העידוד של ה' ניתן להבין ממה ירא: "כי לגוי גדול אשימך שם" – אולי חושש שהמצרים יפגעו במשפחתו, וה' עונה לו שהמשפחה תתרבה לעם גדול, "אנכי ארד עמך מצרימה" – אולי חושש שה' לא יהיה איתו, "ואנכי אעלך" – כתגובה לחשש שאולי הוא או בניו לא יחזרו לארץ)</p> <p>באר שבע היא התחנה האחרונה שלאחריה נפרדים יעקב ומשפחתו מארץ ישראל. ניתן להראות את מקומה על מפה ולהיזכר מה למדנו על מקום זה בעבר; כמו כן לדבר על טובה ומעלותיה של הארץ שממנה נפרדים בדרך למצרים או לבקש מהתלמידים לומר "משפטי פרידה" מהארץ ומהבית.</p>	<p>א'–ד': ה' מתגלה ליעקב ומחזק אותו. יעקב יוצא למצרים כדי לפגוש את יוסף; בדרכו הוא חונה בבאר שבע ושם מקריב קרבנות לה'; ה' מתגלה אליו ומעודד אותו לא לפחד בירידתו למצרים: "אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם עֲלֵה!"</p> <p>ה'–ז': יעקב ומשפחתו יורדים למצרים.</p>	<p>יעקב יורד למצרים ומתיישב בארץ גושן</p> <p>מ"ו</p>

<p>(2)</p>	<p>ח' - כ"ז: רשימת משפחת יעקב היורדים למצרים – נשים, ילדים נכדים ונינים; הכרת המספר הכללי של הבאים למצרים: "כָּל הַנְּפֹשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִם - שִׁבְעִים"</p> <p>כ"ח-ל': יעקב מגיע למצרים. הוא שולח את יהודה לפניו להכין את המקום. יוסף בעצמו אסר את מרכבתו לכבוד אביו.</p> <p>ל"א-ל"ד: יוסף דואג למשפחתו, ורוצה שישבו בארץ גושן, הטובה למרעה הצאן.</p>	
<p>יוסף מכלכל את מצרים בשנות הרעב (2)</p>	<p>מ"ז</p> <p>א'ו': פסוקים אלו הם המשך ישיר לסוף הפרק הקודם, בו מתכנן יוסף עם אחיו את הבקשה לפרעה לשבת בארץ גושן, ובתחילת פרקנו אכן מבקשים זאת מפרעה והוא נענה להם.</p> <p>ז'י': פגישת יעקב עם פרעה. יעקב מברך את פרעה פעמיים: בכניסתו וביציאתו. פרעה שואל אותו את גילו, ויעקב מלמד אותו שחשוב לא רק כמה זמן חיים, אלא איך חיים, וחיייו היו מלאי תלאות.</p> <p>י"א-י"ב: יוסף דואג למשפחתו למגורים וכלכלה.</p> <p>י"ג-כ"ו: יוסף מכלכל את מצרים ברעב. כל מעשיו בנאמנות לתפקידו וביושר. תחילה מוכר את האוכל בכסף, וכשנגמר הכסף נותן אוכל תמורת המקנה. כשאף המקנה נגמר הוא קונה את אדמת מצרים ואת האנשים לפרעה, ובתמורה נותן להם זרעים לזרוע את האדמה; מכיוון שהאדמה כעת של פרעה המצרים ישלמו לו חמישית מהיבול ואת השאר ייקחו לעצמם. בנוסף לכך מעביר יוסף את התושבים למקומות אחרים ברחבי הארץ "מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד-קְצֵהוּ", כדי שירגישו שהם לא בעלי הקרקע.</p> <p>כ"ז: בני ישראל יושבים בארץ גושן ומתרבים.</p>	
<p>רשימת היורדים - עם מרבית התלמידים לא נעסוק בפרטי הרשימות, אך למרחיבים ניתן להזכיר את הנשים של יעקב והשבטים שנולדו מהם. אפשר לצייר אילן יוחסין לפי הפסוקים. עיסוק בכך יחזק את ההבנה על שורשיו של עם ישראל;</p> <p>למתקדמים: אפשר לספור את היורדים למצרים עם הפסוקים. הילדים יגלו את האחד שחסר, רשב"ם וא"ע מסבירים שהאחד הנוסף הוא יעקב עצמו. המדרש משלים את יוכבד שנולדה "בין החומות" – כלומר בעת ירידתם למצרים.</p> <p>ניתן להרחיב כאן במצוות כיבוד הורים – אלו מאמצים ואיזה כבוד עושה יוסף לאביו. נלמד מיוסף לא להתעצל לכבוד ההורים.</p> <p>כמו כן ניתן להזכיר את אברהם שחבש בעצמו את חמורו – גם הוא לשם מצווה.</p>	<p>ניתן לשאול את הילדים מדוע היה כל כך חשוב ליוסף שאחיו ישבו בארץ גושן? כדאי להסביר לילדים את הסכנה שבהתערבות עם המצרים שהיו רשעים ועובדי אלילים. יוסף הושיב את משפחתו בארץ גושן גם בגלל המרעה הטוב, וגם כדי שייבדלו מהמצרים. בכך רצה לשמור על ישראל שלא ישנו את שפתם, לבושם, שמם ומנהגם.</p> <p>כדאי להראות כי יעקב מכבד את פרעה כי הוא מלך, אף שיעקב צדיק וחשוב.</p> <p>"מעט ורעים היו ימי שני חיי" (פס' ט') - התלמידים יזכירו כאן אילו תלאות וצרות היו ליעקב בחייו. (הבריחה מעשיו, רמאות לבן, פטירת רחל, צרת דינה, מכירת יוסף)</p> <p>כדאי להזכיר שוב את צדקותו של יוסף, שדואג לאחיו ולא משיב להם רעה על שמכרוהו.</p> <p>הילדים ימצאו את השלבים השונים בפסוקים.</p> <p>כדאי ללמוד מיוסף את החשיבות של נאמנות לתפקיד.</p> <p>אפשר ללמד את כלכלת מצרים בשנות הרעה באמצעות טבלה עם <u>תמונות</u>: בעמודה הימנית: בשורה הראשונה תמונה של שק כסף, בשורה השנייה – תמונה של בעלי חיים (סוסים, כבשים, פרות וכו') ובשורה השלישית תמונה של אדם ואדמה. בעמודה השמאלית – השנה (ראשונה, שנייה) כך יראו התלמידים כי בכל שנה שילמו המצרים בתמורה אחרת עבור החיטים.</p> <p><u>למורה</u>: ישנה מחלוקת במפרשים לגבי סדר השנים האמור בפרקנו: <u>לפירוש רש"י</u> – היה רעב רק בשנתיים הראשונות ואלו הן השנים המתוארות בפרקנו, ואילו לאחר מכן "מכיוון שבא יעקב למצרים באתה ברכה לרגלו והתחילו לזרוע וכלה הרעב". <u>לפירוש רמב"ן</u>: הרעב היה שבע שנים כדברי החלום. המכירה תמורת כסף התנהלה למישרין במשך חמש שנים, ורק בשנתיים האחרונות לאחר שתם הכסף עברו למקנה ולאדמות, ומה שמתואר בפרשתנו הן השנים הששית והשביעית. המורה יבחר לפי איזה פירוש יסביר לתלמידים.</p>	

<p>הילדים ימצאו בפרק מ"ו את ההבטחה ליעקב המתקיימת כאן (פס' ג': "כי לגוי גדול אשימך שם", וזה גם המשך הקיום של ברכת הזרע לאברהם) כדאי לתאר את חייהם בארץ גושן: מתפרנסים בכבוד ממרעה, לא מעורבים עם המצרים, והולכים בדרך אבותיהם.</p>			
--	--	--	--

פרשת ויחי

נקודות והצעות להוראה	תכנים מרכזיים	פרק	נושא
<p>הפסוק הראשון מקשר עם הפרשה הקודמת: יעקב ובניו ירדו למצרים וישבו בארץ גושן. במשך שבע עשרה שנה יעקב חי שם ובזמן זה שנות הרעב הסתיימו, ומשפחת יעקב מתרבה מאוד.</p> <p>שאלות לדיון: 1. מדוע יעקב מבקש "אל נא תקברני במצרים"? (למרות שחיו טוב במצרים, זו לא ארצם, ואין זה מקומם הקבוע, אלא ארץ ישראל)</p> <p>2. מדוע לא מסתפק יעקב בתשובת יוסף: "אנכי אעשה כדברך" (פס' ל') ודורש גם שבועה? (יוסף הוא אמנם משנה למלך, אך תלוי בפרעה. כדי שפרעה ירשה ליוסף ללכת לקבור את אביו, הוא צריך להישבע)</p> <p>3. מדוע פונה יעקב דווקא ליוסף? (כי יוסף משנה למלך ויוכל לבצע את ההבטחה).</p> <p>4. כדאי להזכיר לתלמידים מיהם אבותיו של יעקב, והיכן נקברו.</p> <p>שאלה לדיון: כיצד כיבד יוסף את אביו? (הולך לבקרו בהיותו חולה, ומביא אתו בניו).</p> <p>בפסוקים מזכיר יעקב את האירועים שקרו כשחזר מחרן. האירועים מפורטים בפרק ל"ח פסוקים ט'-י"ט. ניתן לבקש מהילדים למצוא ביטויים דומים בשתי יחידות הפסוקים.</p> <p>ובהזדמנות זו כדאי להזכיר את תולדות חייו של יעקב – מדוע הגיע לחרן, נשיאת נשותיו ולידת ילדיו, מות רחל וקבורתה.</p> <p>יוסף לוקח את בניו לקבל ברכה מיעקב, ניתן להרחיב בכיתה על המושג של ברכת צדיק, והילדים יכולים לספר על ברכה מיוחדת שהם קיבלו.</p> <p>כמו כן כדאי לחבר את הילדים לברכת ההורים לבנים שנלקחה מפרקנו, כפי שיעקב אומר: "בך יברך ישראל לאמר: ישימך אלקים כאפרים וכמנשה!" (פס' כ) ולתאר את קבלת הברכה בבית מאבא (לתשומת לב המורה, לגלות רגישות אם ישנם בכיתה ילדים אשר אין להם אב בבית)</p> <p>חשוב להדגיש שאפרים ומנשה הם שני שבטים במקום יוסף, וכך ינחלו בארץ.</p> <p>מנשה הוא הבכור, כי נולד ראשון, אך יעקב רואה ברוח הקודש, ששבט אפרים יהיה יותר גדול ויותר חשוב משבט מנשה, אף ששני השבטים יהיו חלק מעם ישראל. להסבר עניין זה כדאי להדגים את שיכול הידיים, שכן מושגי כיוון – ימין-שמאל לא לגמרי ברורים לילדים. כמו כן צריך להסביר שימין נחשב כאן לראשון.</p> <p>נשים לב בפסוקים אלו להסתכלות של יעקב על חייו: הוא מודה לה' שזכה לראות שוב את יוסף ("ראה פניך לא פיללתי" – פס' י"א), וכן את בניו ("והנה הראה אותי אלקים גם את זרעך" – פס' י"א), שה' דאג לכל צרכיו ("האלקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה" – פס' ט"ו) ושמר עליו תמיד מכל רע</p>	<p>פרק מ"ז פסוקים כ"ח-ל"א: שבע עשרה שנה חי יעקב בארץ מצרים בטובה ובאחדות המשפחה.</p> <p>לפני מותו יעקב משביע את יוסף שלא יקבור אותו במצרים אלא בקברי אבותיו. יוסף מסכים לבקשתו, אך יעקב אינו מסתפק בהסכמה, ודורש שבועה. יוסף נשבע, ויעקב משתחוה על מיטת חוליו, כתודה לה'.</p> <p>פרק מ"ח א'-ז: צוואת יעקב. נאמר ליוסף שאביו חולה והוא בא לבקרו עם שני בניו. יעקב מזכיר לו את ברכת ה' שיהיה ממנו "קהל עמים", ומכיוון שלא נולדו לו עוד בנים, הוא נותן ברכה זו לאפרים ומנשה, שייחשבו כשבטים. הוא מזכיר גם את מות רחל וקבורתה.</p> <p>ח' כ': יעקב מברך את אפרים ומנשה. יעקב מבקש לברך את בניו של יוסף, ומודה לה' שזיכה אותו לחזור לראות את יוסף וגם את בניו. יוסף מביא את בניו כך שהבכור- מנשה יהיה בימינו של יעקב, והצעיר – אפרים בשמאלו. יעקב משכל את ידיו ומברך אותם בברכת "המלאך הגואל", שמשמעותה: ה' שהציל אותי ושמר עלי בכל התלאות, ישמור על אפרים ומנשה, והם ילכו בדרך האבות ויתרבו. יוסף חושב שאביו טעה בשיכול ידיו, ומנסה לשנות זאת, אך יעקב מסביר לו שאף שמנשה יהיה שבט חשוב וגדול, אפרים יהיה גדול ממנו.</p>	<p>מ"ז-מ"ח</p>	<p>צוואת יעקב וברכותיו ליוסף (2)</p>

<p>"המלאך הגואל אותי מכל רע" – פס' ט"ז). גם יוסף מזכיר שם שמים: "בני הם אשר נתן לי אלקים" – פס' ט', וגם בכך יש הכרת תודה. ניתן לכוון את הילדים לרעיונות אלו בשאלה: היכן בפסוקים אנו רואים שיעקב מודה לה? כדאי לשיר עם הילדים את הפסוק המוכר "המלאך הגואל", ולחבר אותם למשמעותו.</p>	<p>כ"א-כ"ב: יעקב מחזק את יוסף, שגם לאחר מותו של יעקב, ה' יהיה איתם ויחזירם בעתיד לארץ. כמו כן נותן לו חלק נוסף על אחיו (בחלוקת הנחלות יקבל שני חלקים: נחלת אפרים ונחלת מנשה) וכן מזכיר לו שיקבל את שכם לנחלה.</p>	
<p>ברכת אב המלווה את בניו היא דבר יקר וחשוב. נמחיש את המעמד שבו שנים עשר האחים הקדושים נאספים סביב מיטת אביהם "הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם". לפני פירוט הברכות נדגיש את מעלת הברכה, מעלת ברכת אב וברכת צדיק. הוא נפטר כאשר כל בניו יחד סביבו. אפשר לספר את המשל (תנחומא לפר' נצבים) "אדם נוטל אגודה של קנים שמא יכול לשברם בבת אחת? ואילו נוטל אחת אחת אפי' תינוק יכול ומשברם" גם דברי יעקב לראובן, שמעון ולוי, אשר אינם ברכה יכולים ללמד אותנו כי אב יכול גם להעניק ברכה רבה לבניו גם על ידי דברי תוכחה ומוסר, הנאמרים מתוך אהבה ודאגה, וכל מטרותם אינם אלא לטובת הבן. לאור זאת נדגיש את מעלת הבנים הראשונים, שקיבלו את דברי אביהם ללא טרזניה. ובאשר לתוכחה זו, חז"ל אמרו כי יעקב הקפיד להוכיח דווקא לפני מותו כי יש הרבה מעלות לתוכחה לפני מיתה (מניעת המצב שבו המוכיח חוזר ומוכיח שוב ושוב, אלא עושה זאת פעם אחת, מניעת בושה מהמוכח שהרי לא יראה יותר את המוכיח, מניעת כעס ומריבה מול המוכיח שהרי הוא נפטר, שעת רצון ופתיחת הלב ועוד) יעקב אבינו אומר שיגיד "אֵת אֶשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" (פס' א) ועל כך אומר רש"י: "בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים". אשר לפירוט הברכות – יש בהן מילים רבות ומורכבות, ומומלץ להתמקד רק בחלק מהדברים. מומלץ לרכז את ברכות השבטים באמצעות כרטיסיות / דף כאשר בכל שבט הילדים יתמקדו בארבעה דברים (בהכוונת המורה): 1. שם השבט 2. פסוק מרכזי מתוך הברכה (כגון - "זבולון – לחוף ימים ישכן", "יהי דן נחש עלי דרך", "תהיינה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו") 3. ציון תכונה אחת, או ברכה הנאמרת על השבט 4. ציור / איור או סמל לשבט. בברכות יעקב ישנם דימויים רבים [[חמישה שבטים נמשלו לבעלי חיים, כגון: דן (נחש) ובנימין (זאב) הפוגעים באויביהם, נפתלי – אילה שלוחה) אבל הדימויים אינם רק מעולם החי]. תחילה יש להסביר לילדים את המשמעות של דימוי, ואת היתרון שבשימוש בדימוי לתיאור ענין (כמו: במקום לומר: רץ מהר – "מהיר כצבי", במקום לומר חכם - הוא כמו מחשב"). לאחר מכן נוכל להשתמש בהמחשת הדימויים להעמקה בלימוד ברכה אחת או יותר. לדוגמה: בברכת יהודה דימויים רבים המורים על גבורה / הנהגה ועל שפע. לאחר שנמיין את שני הסוגים נציג תמונות של הדימויים, והילדים יאמרו</p>	<p>א-ב: בפרק מח למדנו על צוואת יעקב ליוסף, ועל ברכתו לבני יוסף - מנשה ואפרים. פרק זה הוא המשכו של הפרק הקודם והוא מספר על המעמד שבו שותפים כל הבנים. כל שנים עשר השבטים נצבים יחד סביב מיטת יעקב כנאמר בפס' א – "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בְּנָיו", ובפס' כח – "כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר". זו ברכה עצומה ליעקב (ולכל אדם) ששמח באחדות בניו, במיוחד אחרי כל התלאות והסיבוכים שעברו עליו ועל בניו; שנים עשר האחים הקדושים נאספים סביב מיטת אביהם – "הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם!" ג-כ"ז: דברי יעקב לבניו: בראשונה – דברי תוכחה לשלש הבנים הראשונים על אירועים שקרו בעבר: ראובן - שהפסיד את מעלתו היתרה כבכור בכך ש"בלבל יצועי אביו" (העביר מיטת יעקב לאהל לאה, כפי שבארנו ע"פ רש"י בפרק לה); ושמעון ולוי שיחד בכעסם הרגו את בני העיר שכם בניגוד לדעת יעקב כמסופר בפרק לד; ולאחר מכן ברכות השבטים – "אִישׁ אֶשֶׁר כְּבָרְכָתוּ בְרַךְ אֹתָם". בולטות באורכן שתי ברכות: ברכת יהודה - אשר יש בה גבורה והנהגה מחד, ושפע גשמי מאידך, וברכת יוסף המדגישה את ההשגחה המיוחדת וברכת שמים שעמדו לו בכל הצרות והרעות שפקדו אותו, וגם הוא מתכנה בכינויי מנהיגות - "ראש", "קדקד".</p>	<p>ברכות יעקב לשבטים, מות יעקב (2-3)</p> <p>מ"ט</p>

<p>מה הדימוי אומר: "ידך בערף איבך", "גור ארניה יהודה", "לא יסור שבט מיהודה", "כבס ביון לבשו", "חכלילי עינים, מיין", "לכן-שנים מחלב" ועוד.</p> <p><u>יששכר וזבולון</u>: על השותפות ביניהם מלמד רש"י: "זבולון - יהיה מצוי תדיר על חוף, במקום הנמל - שאניות מביאות שם פרקמטיא (סחורה) שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ומציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה". ניתן ללמוד משותפות מבורכת זו על שותפויות וקשרים בהם כל אחד יכול ליהנות ממעלתו ומתכונתו המיוחדת של חברו.</p> <p>הילדים יכולים לספר האם והיכן ראו סימנים מתוך ברכות השבטים בחלונות של בתי כנסת וכדו'.</p>		
<p>להעמקה: אפשר להשוות בין פסוקים אלו לתחילת הפרשה – סוף פרק מ"ז: כאן הציווי לכל הבנים, בתחילת הפרשה רק ליוסף, כאן יעקב מצווה ללא שבועה, בתחילת הפרשה מבקש מיוסף להישבע. הסיבה להבדלים אלו: יוסף הוא משנה למלך, הוא יכול לבקש מפרעה לקבור את אביו בארץ, וכדי לחזק זאת ביקש יעקב שבועה. ליתר הבנים אין סמכות לכך.</p> <p>כאן כדאי להיזכר במערת המכפלה, קנייתה והזוגות הקבורים בה.</p> <p>מדוע מתאבלים המצרים על יעקב? (בזכותו הייתה ברכה במצרים).</p> <p>שאלות להנחיית הלימוד:</p> <ol style="list-style-type: none"> האם הייתה חשיבות לכך שיוסף נשבע ליעקב? מניין? (פרעה מאשר ליוסף לעלות לקבור את אביו בגלל השבועה שנשבע. לכן יוסף מבקש: "אבי השביעני לאמור...ועתה אעלה נא..." (פס' ה') ופרעה עונה: "עלה וקבור את אביך כאשר השביעך" (פס' ו') מי עולה במסע לקבורת יעקב? (הילדים יכולים לערוך רשימה: יוסף, כל עבדי פרעה, זקני ביתו, כל זקני ארץ מצרים, -פס' ז', בית יוסף, אחיו, בית אביו, -פס' ח', רכב, פרשים – פס' ט'). מה אפשר ללמוד מכך? (כולם הצטערו על מות יעקב, וכולם חלקו לו כבוד – גם משפחתו וגם חשובי מצרים. זאת בגלל חכמתו ומידותיו הטובות) מי עוד ראה שהאבל כבד מאוד? (יושבי הארץ שראו את האבל והמספד בדרך) כיצד כיבדו את יעקב לאחר מותו? (יוסף בוכה עליו-פס' א, חונטים אותו –פס' ב', במצרים בוכים אותו שבעים יום –פס' ג', רבים משתתפים במסע הלוויה – פס' ז'-ט', עושים מספד גדול וכבד ואבל שבעת ימים בגורן האטד –פס' י', קוברים אותו במערת המכפלה –פס' י"ג.) "ויספדו שם מספד גדול וכבד מאוד" (פס' י') – מה אולי אמרו במספד על יעקב? (כאן יש להסביר לילדים שבמספד אומרים דברים טובים על הנפטר, על מעשיו ותכונותיו. הילדים ייזכרו כאן בתחנות 	<p>כ"ח-ל"ג: צוואת יעקב לכל השבטים לדאוג לקבורתו בחברון בארץ ישראל "במערה אשר בשדה המכפלה", מקום קבורתם של אברהם ושרה, יצחק ורבקה ולאה אשתו; בכלותו לצוות את בניו מת יעקב אבינו.</p> <p>פרק נ' פס' א-ג': האבל על מות יעקב. יוסף בוכה על מות אביו, ומצווה את הרופאים לחנוט את אביו כפי שכיבדו אנשים חשובים. גם המצרים מתאבלים עליו.</p> <p>פס' ד'-י"ג: מסע קבורת יעקב. יוסף פונה לפרעה בבקשה לעלות ולקבור את אביו בארץ, כפי שהשביע אותו. פרעה מסכים, ויוסף ואחיו עולים לקבור את יעקב במחנה גדול: זקני מצרים מצטרפים אליהם. בדרך הם עושים מספד גדול, עד שהכנענים מבינים שמצרים אבלה. יעקב נקבר במערת המכפלה.</p>	<p>צוואת יעקב, מותו וקבורתו דברי האחים ליוסף לאחר מות אביהם; מות יוסף (3)</p>

<p>שונות בחייו של יעקב, בעקבות לימוד החומש, ואילו תכונות טובות למדנו ממנו? זו הזדמנות לחזרה, לסיכום הנלמד, ולהפנמת הערכים הנלמדים. דוגמאות: "איש תם" – יושר ותום, "יושב אוהלים" – לימוד התורה, נאמנותו בעבודה עם לבן אף שרימהו, ועוד.)</p> <p>חשוב להדגיש את דמותו של יוסף, שלמרות הרע שעשו לו, הוא לא מתנקם בהם, וכל רצונו באחדות המשפחה. הילדים ימצאו בפסוקים כיצד יוסף מעודד את אחיו.</p> <p>לימוד טוב של הפסוקים האחרונים יתרום להבנת המעבר מחומש בראשית לחומש שמות.</p> <p>כדאי לשאול את הילדים מדוע הצוואה של יוסף היא עידוד לאחים? (האחים נמצאים במצרים, שהיא גלות, והוא מבשר להם שיחזרו בעתיד לארץ).</p> <p>ניתן להתייחס לביטוי "פקד יפקוד" המופיע כאן פעמיים (פס' כ"ד-כ"ה) ומשמעותו זכירה. לפי חז"ל: "סימן היה לישראל: כל גואל שיבוא בסימן הזה "פקוד פקדתי" – הם יודעים שהוא גואל של אמת, שכן אמר להם יוסף: "ואלוקים פקוד יפקוד אתכם" (תנא דבי אליהו)</p>	<p>י"ד-כ"א: יוסף ואחיו חוזרים למצרים. האחים חוששים שיוסף ינקום בהם על מכירתו, ומבקשים שיסלח להם, ואף מוכנים להיות לו לעבדים. יוסף בוכה על שחשדו בו, או מתוך רחמיו עליהם, כי הוא רוצה באחדות ולא בפירוד. הוא מעודד אותם בכך שה' הוא שתכנן שיגיע למצרים כדי להצילם מרעב, והוא "חשבה לטובה", ומבטיח לפרנס אותם.</p> <p>כ"ב-כ"ו: יוסף חי שנים רבות במצרים, ומגדל את משפחתו (בני שילשים הם בלשוננו נינים). לפני מותו הוא מעודד את אחיו שיחזרו בעתיד לארץ, ומצווה שיעלו איתם את עצמותיו.</p>	
<p>בעזרת מילות שאלה התלמידים יתארו את נקודת הזמן בסוף הספר: (מי ממשפחת יעקב חי? – אחי יוסף, בניהם ועוד דורות נוספים. האבות נפטרו, יוסף נפטר. כמה אנשים מונה משפחת יעקב? – כשירדו למצרים- שבעים, אך במשך השנים התרבו. מדובר על משפחה גדולה. מתי מסתיים הספר? לאחר שיוסף מת. היכן נמצאת משפחת יעקב? במצרים. כמה זמן נמצאים בני ישראל במצרים? יוסף היה בן שלושים כשעמד לפני פרעה, תשע שנים לאחר מכן התוודע לאחיו. הוא נפטר בגיל מאה ועשר שני, אם כן בני ישראל במצרים כבר מעל שבעים שנה.)</p> <p>התלמידים יזכירו מעשים ותכונות, במטרה שנלמד מהם ונעלה במידותינו. ניתן לאפשר לילדים ביטוי יצירתי למידות שלמדו.</p> <p>את פסוקי סיום החומש לקרוא בקול עם כל תלמיד הכיתה. חזק חזק ונתחזק!</p> <p>עם הסיום כדאי לעשות חזרה קצרה בנקודות מרכזיות על מהלך החומש: בריאת העולם, נח, אברהם, יצחק יעקב, השבטים, הירידה למצרים וצוואת יעקב.</p> <p>מומלץ מאד להקדיש זמן לפעילויות ולחגיגת סיום החומש, בדרכים שונות. במסיבה אפשר לשלב ברכות כפי שלמדנו זה עתה על ברכות יעקב.</p>	<p>בסיום לימוד החומש כדאי להתייחס למספר נקודות:</p> <p>א. להבין את הרצף ההיסטורי ב"מבט על": בתחילת החומש ה' ברא את העולם, ולאחר שהשחית דרכו ה' הביא מבול והשאיר רק את נוח ובניו, מהם התפתח כל העולם. מבין כל האנשים בחר באברהם לקבל את דבר ה', והבטיח לו שממנו יצא עם מבורך שיקבל את ארץ ישראל. משני בניו נבחר יצחק, ומשני בניו של יצחק נבחר יעקב. יעקב ברח מעשיו ללבן, שם נשא את רחל ולא. ליעקב שנים עשר בנים, שמכולם יצא עם ישראל. יוסף נמכר לעבד במצרים, ובשנות הרעב אחיו יורדים למצרים והמשפחה מתאחדת.</p> <p>ב. להבין את נקודת הזמן בסוף החומש, לקראת המעבר לחומש שמות: סיום תקופת האבות: האבות נפטרו, סיפור יוסף ואחיו הסתיים. בניו של יעקב מתרבים למשפחה רחבה, אך הם אינם בארצם אלא במצרים. בחומש בראשית הובטחה ברית בין הבתרים, בסוף החומש היא מתחילה להתממש: הגלות מתחילה.</p>	<p>סיום החומש (1-2)</p>

<p>אפשר לתת לכל ילד אירוע ולבקש מהם להסתדר על פי כרונולוגיה של האירועים, או מקומות שבהם עברו האבות ומה ארע בכל מקום. אפשר לעשות זאת גם על ידי גזירה והדבקה על דף, או על ידי עריכה במחשב.</p> <p>כמו כן ניתן לחזור באמצעות הצגת פרטים שיהוו מעין חידות – מספרים (7; 110) תמונות של פריטים (כגון: כתונת, כינור, סולם), בעלי חיים וכדו'. בהמשך לכך אפשר "לשבץ" כל תשובה במקום הנכון על פי לוח פרקים של החומש.</p> <p>אפשר לבקש מהילדים להכין למסיבה מאכל הקשור בצורה יצירתית לאירוע מהחומש אפשר לתת לכל ילד לבחור אירוע, לצייר אותו ולהסביר למה בחר בו מכל החומש?</p> <p>אפשר לערוך חזרה דרך הדמויות שמופיעות בחומש וסביב כל שמות להיזכר אלו מידות טובות למדנו אותן ניקח אתנו כצידה לחיים, מספר בראשית.</p> <p>נשמח לקבל מכם דוגמאות והצעות לחגיגות סיום חומש שעשיתם עם התלמידים!</p>			
--	--	--	--